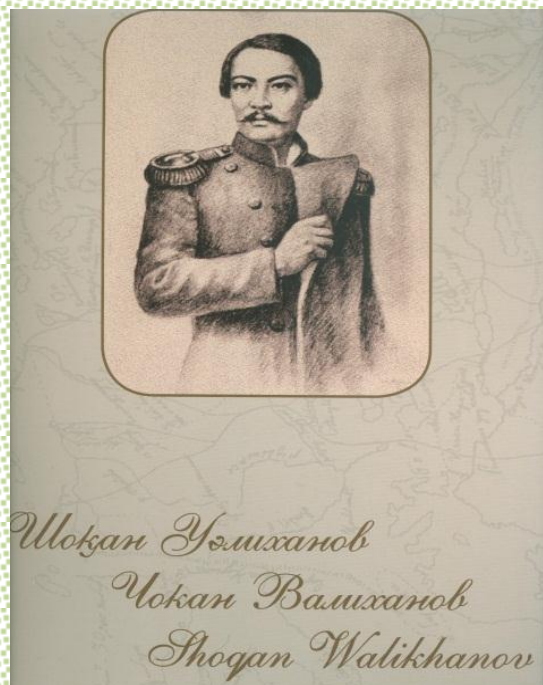

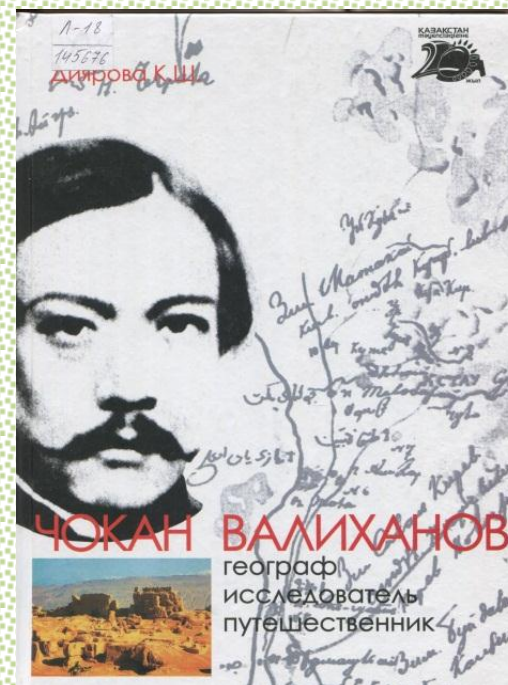

1835-1865

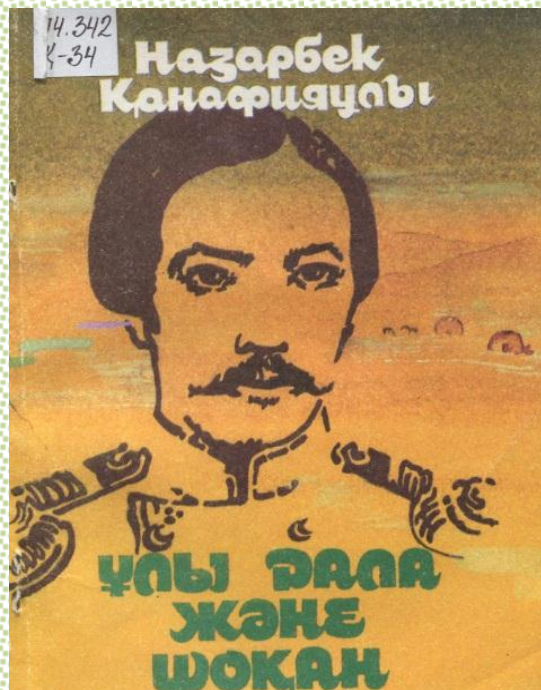
**Қазақтың ұлы ғалымы,
ағартушылық
мәдениеттің тұңғыш
өкілдерінің бірі,
шығыстанушы,
тарихшы,
фольклортанушы,
этнограф, географ
ШОҚАН
ШЫҢҒЫСҰЛЫ
УӘЛИХАНОВТЫҢ
туғанына 185 жыл**

К. Диярова. «Шоқан Уәлиханов».
«Шокан Валиханов». «Shoqan Walikhanov». Фотокнига. - Алматы: ТОО «Издательство Золотая книга», 2016. - 208 с. на казахском, русском и английском языках

Диярова К.Ш.
Чокан Валиханов: географ-
исследователь, путешественник. -
Алматы 2011.-166 с.

Қанафияұлы Н.

Ұлы дала және Шоқан (Ғылыми-көпшілік очерк).- Алматы: Өнер, 1997.- 104 бет.

Дулатова Дина.

Шоқан – тарихшы. - Алматы: Қазақстан, 1976. - 69 бет.

Ісімақова А.С.
Қазақ әдебиеттануы / А.С.Ісімақова. - Алматы:
«Елтаным баспасы», 2015.-284 бет.

ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТТАНУ ҒЫЛЫМЫНЫҢ БАСТАУЫ
(Шоқан Уәлиханов, Ыбырай Алтынсарин, Абай Құнанбайұлы)

Ұлттық әдебиеттану ғылымының бастаулары ғалым Ш.Уәлиханов, педагог, жазушы Ы.Алтынсарин, реформатор ақын А.Құнанбайұлының әдеби-эстетикалық көзқарастары болып табылады.

Шоқан Уәлиханов. Ұлттық сөз өнері тарихында шоқантану саласы іргелі зерттеулерімен белгілі: Ө.Марғұлан, «Шоқан және Манас» (Алматы, 1971); Сәтбаева Ш.К. «Шоқан – әдебиетші» (Алматы, 1989); «Қазақ фольклористикасының тарихы» (Алматы, 1983), т.б. Бірақ бұл еңбектерде оның әдебиеттанушылық ой-пікірлері жалпы ғана аталады. Ш.Уәлихановтың әдебиеттанушылық еңбектері XIX ғасырдағы Ресей әдебиеттану ғылымындағы тарихи-мәдени филологиялық мектептің зерттеу әдісімен ілісетек екені белгілі. Шоқан хатқа түсірген «Қозы Көрпеш-Баян сұлу», «Едіге», «Ер Көкше», «Манас», «Абылай тұралы жыр», «Қара батыр толғауы», «Орақ батыр», т.б. тарихи өлеңдер мен макал-мәтелдер ғылыми айналымға XX ғасырда енді.

Әдебиетші Шоқан (Мұхаммед-Қанафия) Уәлиханов бір әңгімені бірнеше адамнан тыңдап, сюжеттерін жазып алып отырған. Шоқанның И.И.Березинге жазған хатындағы («Профессор И.И.Березиний хаты», «Хан жарлығына бағам хаты») қойылған сұрақтарға мұқият, дәлелді, танымдық тұрғыдан берген жауаптары – нағыз ғылыми еңбек екенін айғақтайды.

Академик А.Н.Коновон: «Первым исследователем киргизов в историко-филологическом плане был известный казахский ученый Ч.Ч.Уәлиханов», – деп Ш.Уәлихановтың қазақ әдебиеттану ғылымындағы тарихи орнын анықтап бергені белгілі.

Шоқанның әдебиеттанулық еңбектері туралы алғаш рет Алаш ғалымдары жазған. М.Дулатұлы «Шоқан Шыңғысулы Уәлиханов» атты еңбегінде Шоқанның ұлттық ғылымға қосқан үлесін осы тұрғыдан айғақтап берген («Қазақ» 1914 ж.).

Шоқанның мол ғылыми мұрасының негізгі саласын құрайтын әдеби еңбектері халықтың ауыз әдебиеті нұсқаларын жинауға, жариялауға, жүйелеуге және оны зерттеуге арналған. Айталық, «Қазақ поэзиясының түрлері туралы» зерттеуінде «Орақ батыр» мен «Ер Көкше» жырлары бірнеше нұсқаларын салыстыра отырып, көркем мәтіннің стильдік ерекшеліктерін талдайды. Бұл еңбек көркем мәтіннің әдебиеттанулық талдау үлгісі екенін айғақтайды.

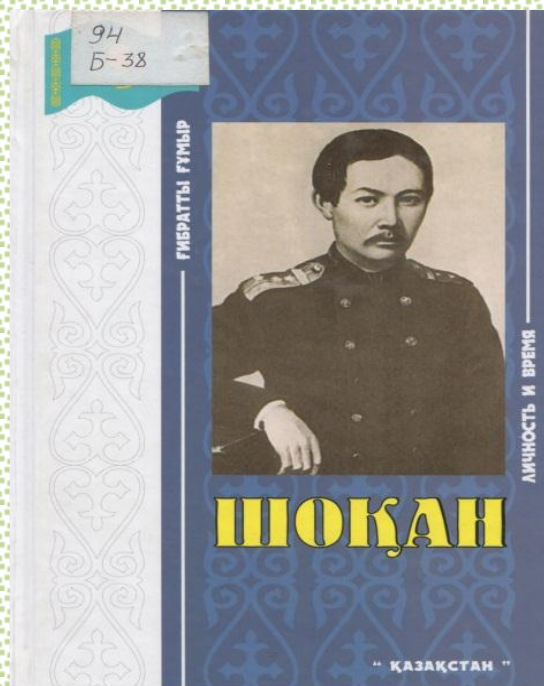
Тарихи-мәдени мекеннің талабы бойынша Ш.Уәлиханов халық мұрасының тарихылығын алғышарт деп санаған. Себебі: «Көшпелі, жазу-сызуы болмаған халықтың тарихы фактіден гөрі аңыздарда көбірек сақталған». Ғалымның тарихи жырға қатысты ғылыми пікірлерін А.Байтұрсынұлы «Әдебиет танытқышыта» дамыта түскен: «Тарихи жыр деп тарихта бар, мағлұм оқиғалар тұрарында өлеңмен шығарылған сөздер айтылады»¹.

Ш.Уәлиханов тарихи жыр жайындағы теориялық ойларын былай тұжырым-

¹ Коновон А.Н. История изучения тюркских языков в России. – Ленинград: Наука, 1972. С. 293.

² Уәлиханов Ч.Ч. Собр. соч. Т. I. Алматы, 1961, с. 342.

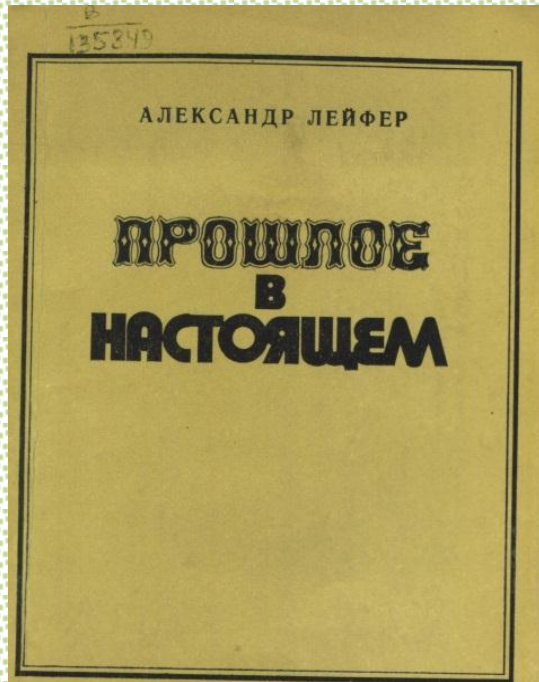
³ Байтұрсынұлы А. Әдебиет танытқышы. – Алматы: Ел-Шежіре, 2013. 276-б.

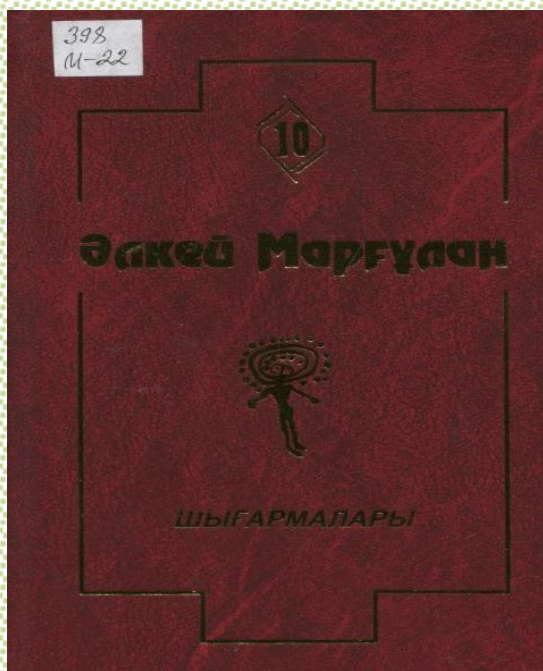
Қауынбайұлы Т.

Бес томдық шығармалар жинағы. Т.5. Қыран тағдыр: повестер, дастандар. Аққу саздары: роман-эссе. - Алматы: «Тоғанай Т» баспасы, 2008. - 480 бет.

Бейсенбайұлы Ж. Шоқан: - Алматы: «Қазақстан», 2009. - 608 б.

Лейфер А.Э. Прошлое в настоящем. Очерки. – Омск: Омское книжное издательство, 1984. – 96с.

Ш.Ш.УӘЛИХАНОВТЫҢ ӨМІРІ МЕН ҚЫЗМЕТІ

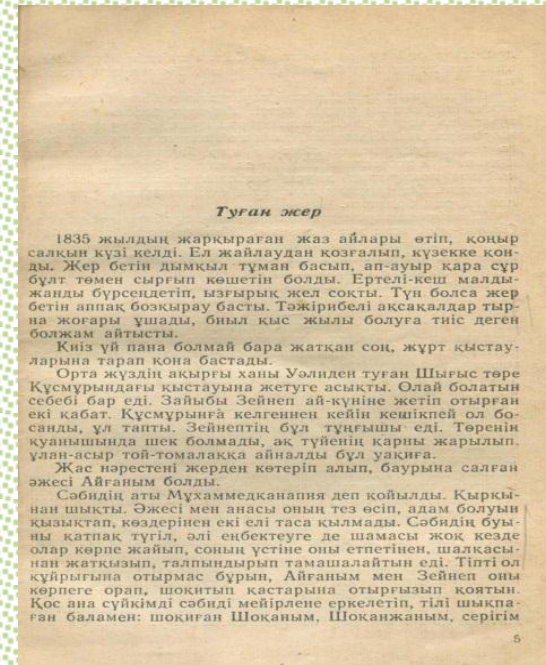
Ұшы-қиыры жоқ Обаған даласы. Косілген шексіз қырдың өң бойы қарағайлы жота. Табиғаттың бұл аймаққа ықыласы ерекше аугандай, адам жанына керектің бәрі – жер қойнауының байлығы да, жасыл желек те осы жерге шоғырланған. XVI ғасырда Оңтүстік Орал арқылы Сібірге өткен орыс қолбасыларының Мәскеу патшасына жіберген мәлімдемесінде: «Тобыл өзенінің арғы беті, Обуга өзенінің бойы сыңсыған емен тоғай» деп жазады.

1841 жылдың жазы. Орыс инженерлер алғаш рет Обаған даласында топографиялық сызба түсіретін кез. Олардың отряды Обаған өзенінің бойында, Аманқарағай округінің аға сұлтаны полковник Шыңғыс Уәлихановтың жазғы резиденциясына (Күнтимес) жақын маңда қостарын тіккен. Далалықтарға олардың тіккен қосы да, орыс офицерлерінің киімі де, геологиялық аспаптары да таң. Әсіресе бәрін білгісі келетін бір бала көзге ерекше түседі, қатарларына қарағанда зерек, алғыр. Орыс офицерлері оған қараңдас, қағаз, бояу берді. Бұл полковник Шыңғыс Уәлихановтың ұлы Шоқан болатын.

1822 жылы Қазақстанның солтүстік-шығыс аймағында алғаш рет «Сібір қазақтары жайлы жарғы» аталған заң жобасы енгізілді. Бұл құжаттың авторы – I Александр билік құрған тұстағы көрнекті мемлекет қайраткері М.М.Сперанский бұл Жарғыны құрастырғанда, жергілікті өзін өзі басқару жүйесін енгізуді қажеттілік санаған. Жарғы қабылданған соң, Қазақстанның солтүстік-шығыс аймағында Сібір қазақтарының Шегара Басқармасы ашылды, оған Қарағанды, Ақмола, Көкшетау, Солтүстік Қазақстан, Павлодар, Семей, Шығыс Қазақстан облыстары және Қостанай облысының бір бөлігі енді.

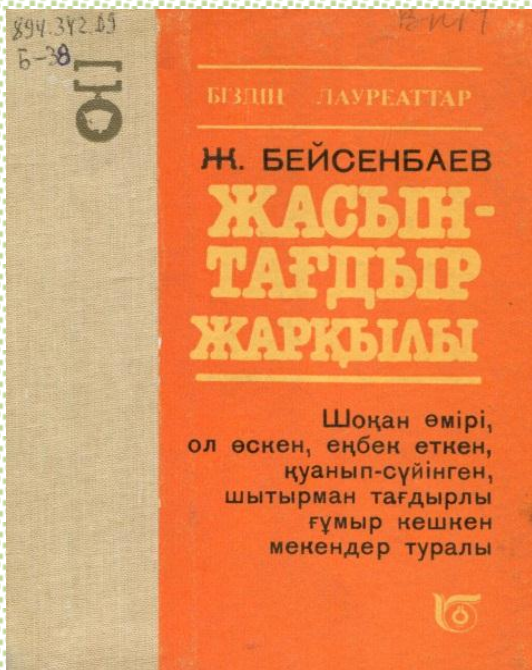
Бұл үлкен аймақтың әкімшілік орталығы болып Омбы қаласы белгіленді. Шегара Басқармасы құрылған бойда жер-

**Марғұлан Ә. Х. Шығармалары / құраст. Д.Ә. Марғұлан, Д.А. Марғұлан.
- Алматы: «Алматы-Болашақ» баспасы, 2011.- Т.10.- 592 б.**

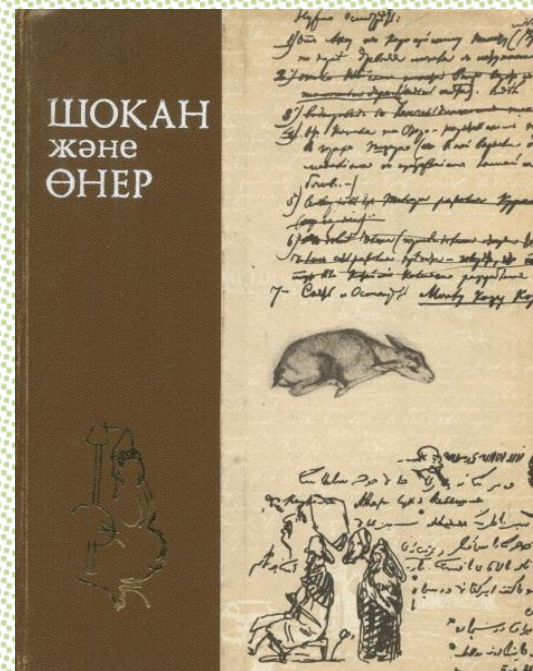

Баяндин Нұғман.
Дала жұлдызы: Шоқан Уәлихановтың өмірі туралы очерктер. –
Алматы: Қазмемкөркемәдеббас, 1960. – 80 б.

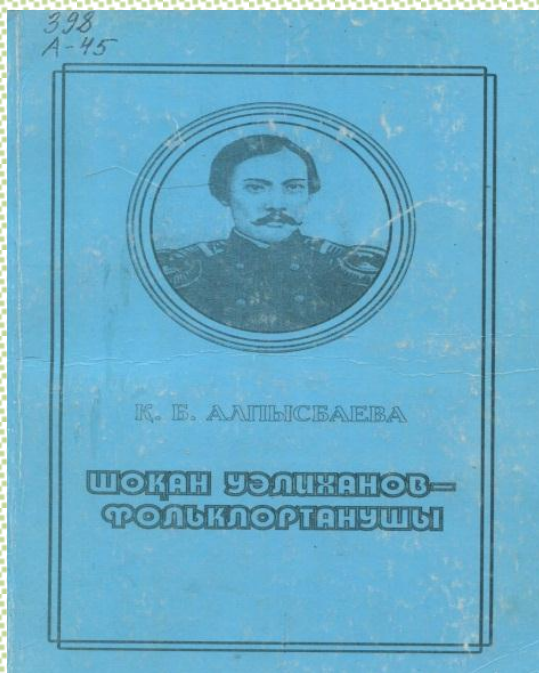

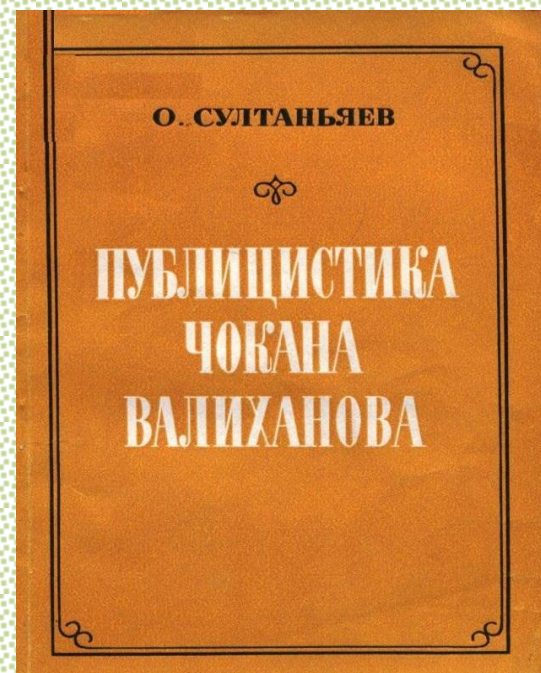
Бейсенбаев Жарылқап.
Жасын – тағдыр жарқылы:
Тарихи ғұмырнамалық
хикаят. - Алматы: Жалын,
1987. – 288 б.

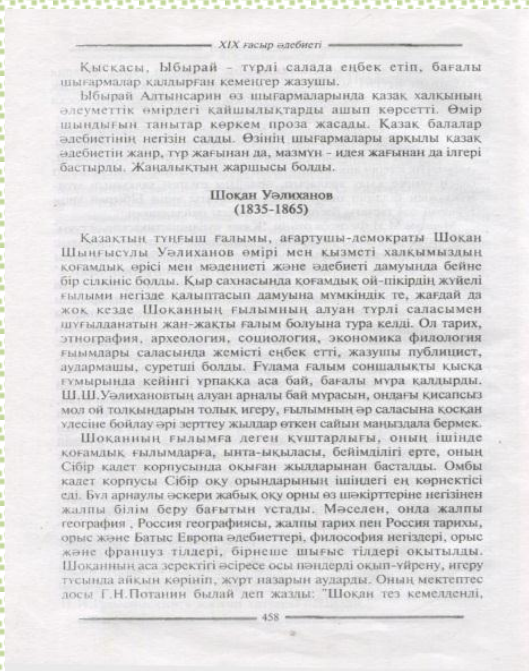
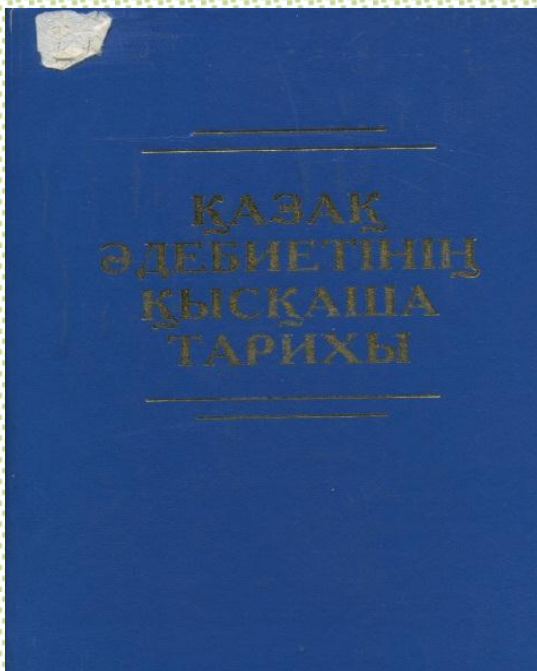
Мұхтарұлы Сейсен.
Шоқан және өнер: түсініктемеге
негізделген иллюстрациялы
ғылыми-публицистикалық
кітап. - Алматы: Өнер, 1985. -
310б.

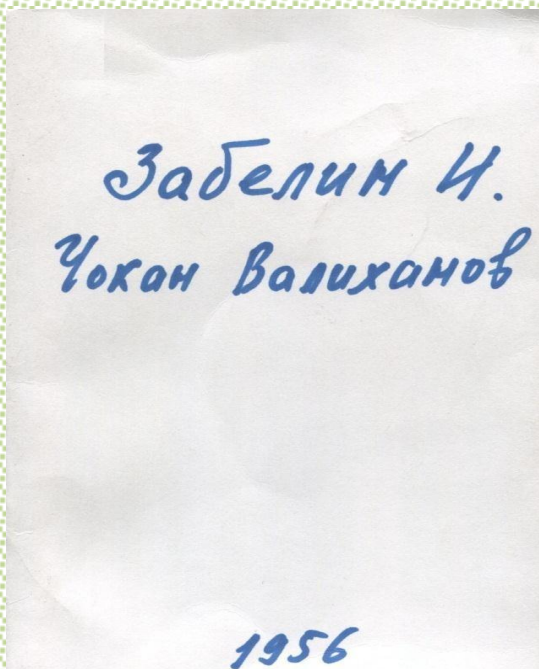
Алпысбаева Қ.
Уәлиханов – фольклортанушы:
- Алматы: Ғылым, 2001.- 124 бет.

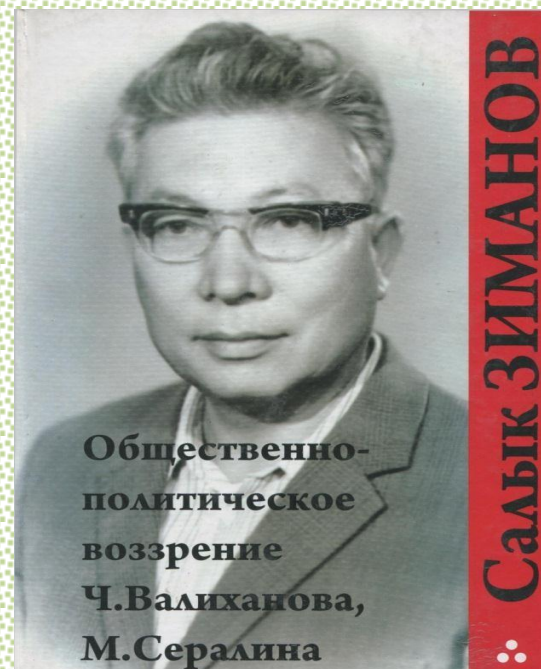
Султаньяев О. А.
Публицистика Чокана Валиханова.
– Алма-Ата: Мектеп, 1986. – 104 с.

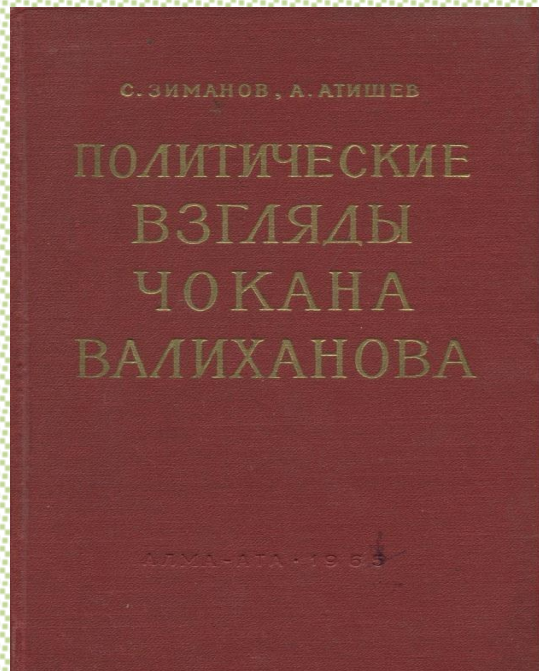
Қазақ әдебиетінің қысқаша тарихы: Оқу құралы. 1-кітап. - Алматы: Қазақ ун-ті, 2001. – 467 бет.

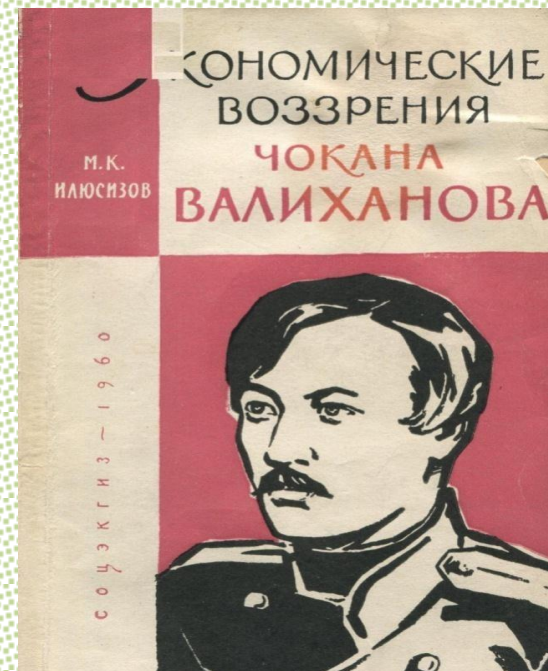
Забелин И. Чокан Валиханов. –
Москва, 1956. – 50 с.

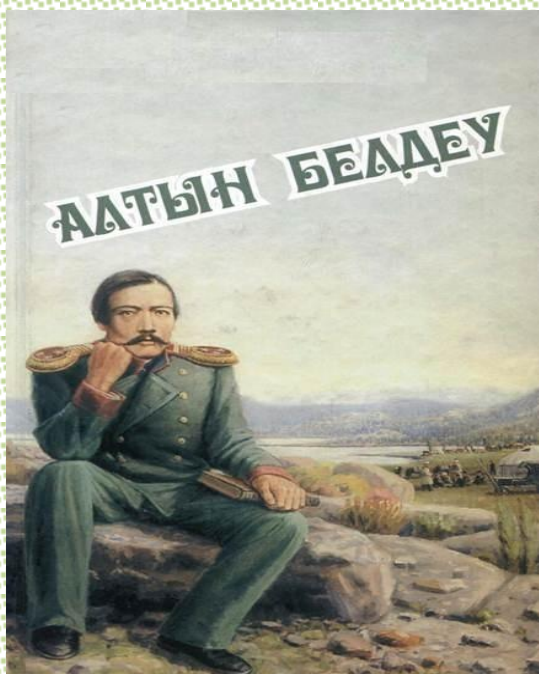
Зиманов С.
Общественно-политические
воззрения Ч. Валиханова, М. Сералина.
– Алматы: Арыс, 2009. - 368 с.

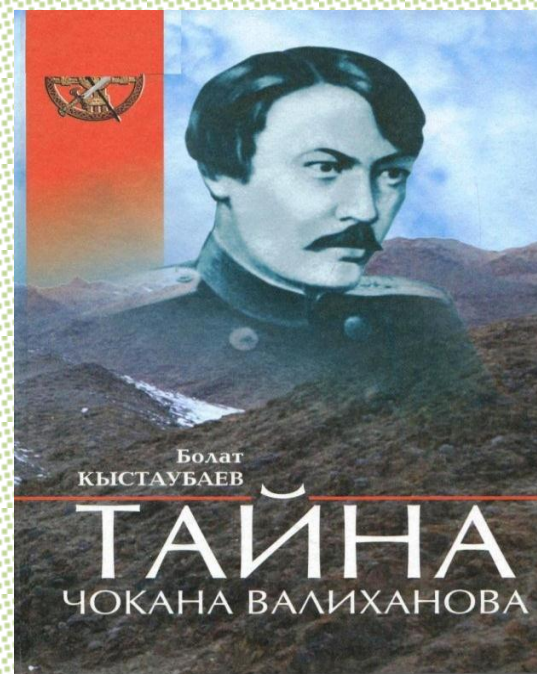
Зиманов С.З. Политические взгляды Чокана Валиханова. – Алма-Ата, 1965. – 247 с.

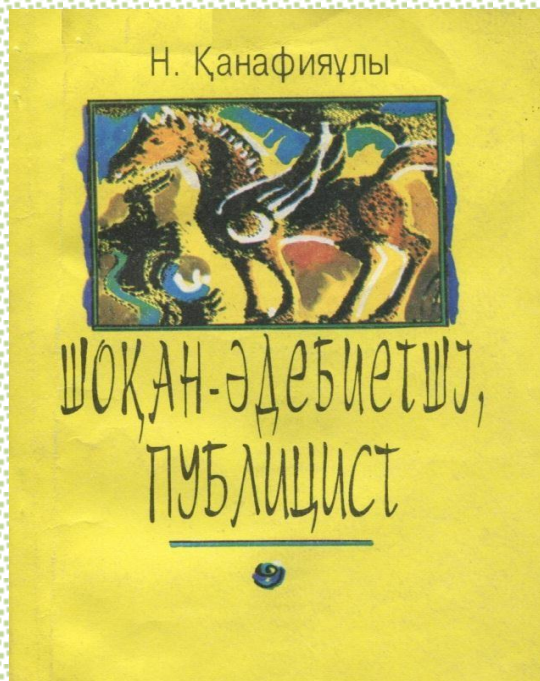
Илюсизов М.К. Экономические воззрения Чокана Валиханова. – Москва, 1960. – 130с.

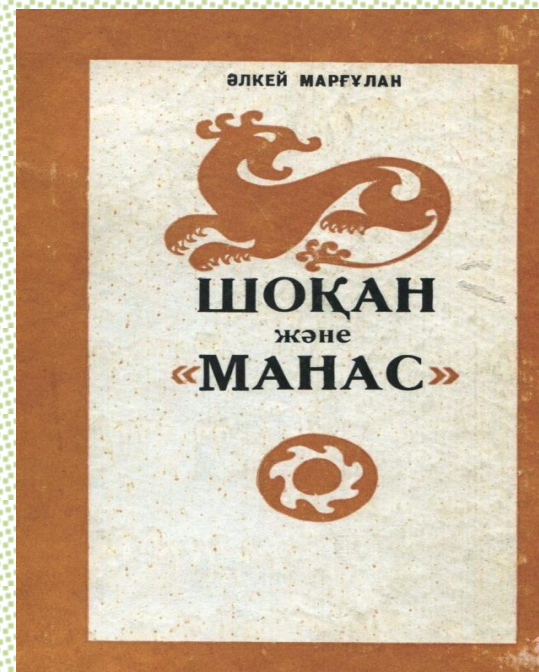
Исмаилов О.
Алтын белдеу.— Алматы, 2005. - 480 б.

Кыстаубаев Б.
Тайна Чокана Валиханова.
Историческое эссе в трех частях. –
Алматы, 2010. – 464 с.

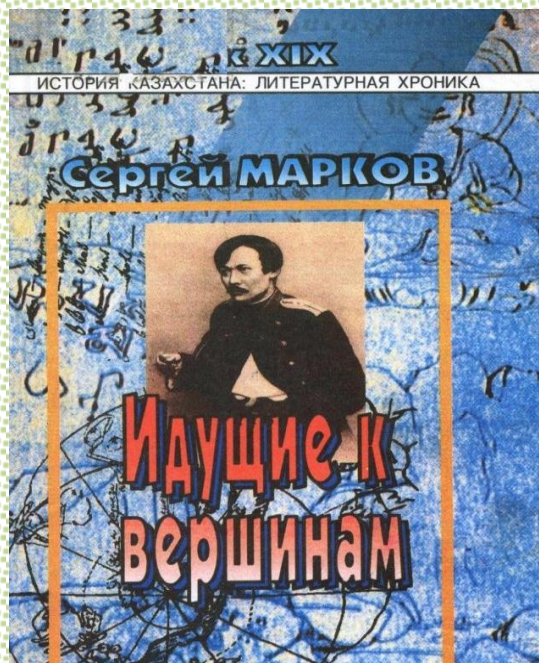
**Қанафияұлы Н. Шоқан – әдебиетші,
публицист: Зерттеу. – Алматы, Қазақстан,
1998. – 184 б.**

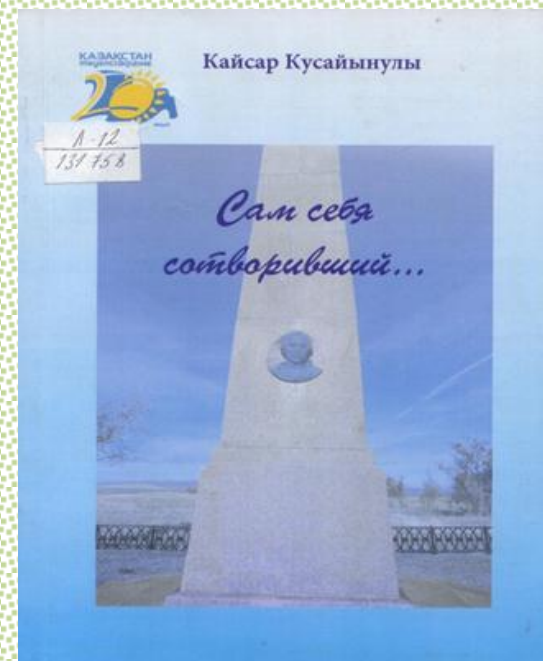
**Марғұлан Ә.
Шоқан және «Манас». «Манас»
жырының Шоқан жазып алған нұсқасы
туралы зерттеу. – Алматы: Жазушы, 1971. –
164 б.**

Марков С.Н. Идущие к вершинам: Историко - биографическая повесть. – Алма-Ата: Жазушы, 1982. – 352 с.

Марков С.Н. Идущие к вершинам: Историко - биографическая повесть. – Алматы, 1998. – 352 с.

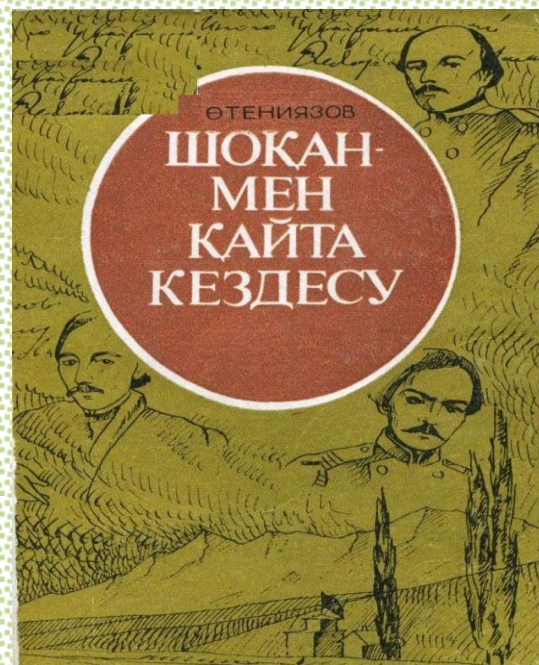

Кусайынулы Кайсар Сам себя сотворивший...: К 175-летию Чокана Чингисовича Валиханова. - Алматы, 2011. - 148 с.

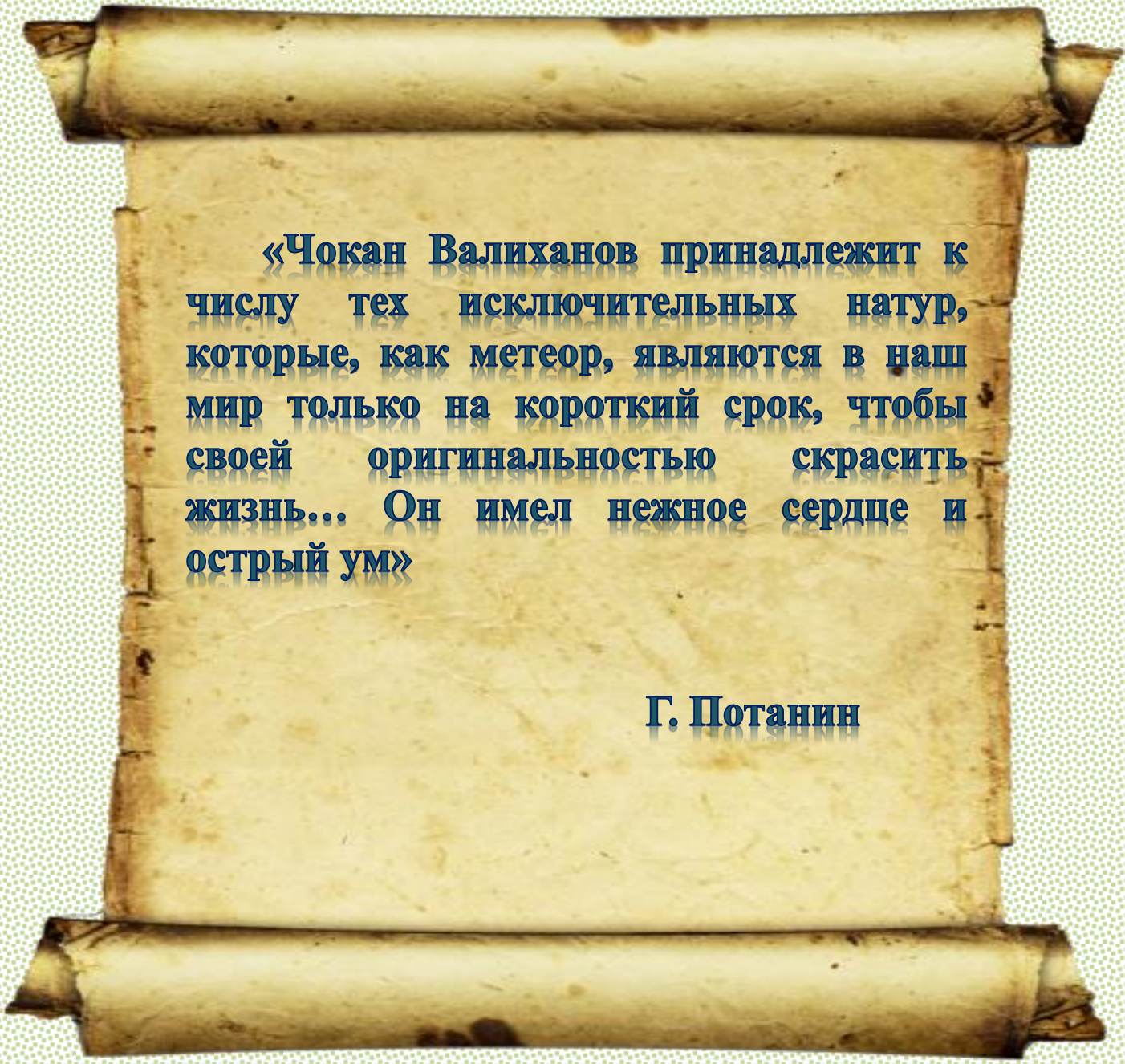

Өтениязов С. Шоқан өскен орта. – Алматы: Ғылым, 1995. – 200 б.

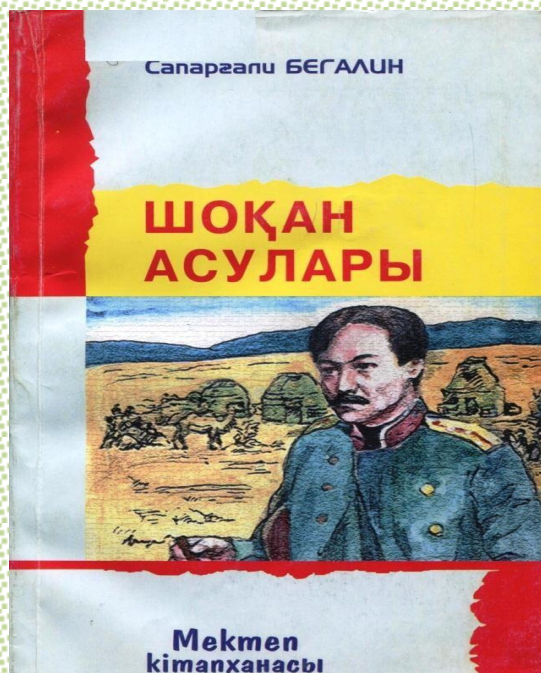

Өтениязов С. Шоқанмен қайта кездесу. – Алматы: Қазақстан, 1990. – 240 б.

A scroll of aged parchment with text. The scroll is unrolled, showing a central rectangular area of parchment with some staining and texture. The text is written in a dark blue, bold, serif font. The scroll is set against a white background with a fine, repeating pattern of small dots.

«Чокан Валиханов принадлежит к числу тех исключительных натур, которые, как метеор, являются в наш мир только на короткий срок, чтобы своей оригинальностью скрасить жизнь... Он имел нежное сердце и острый ум»

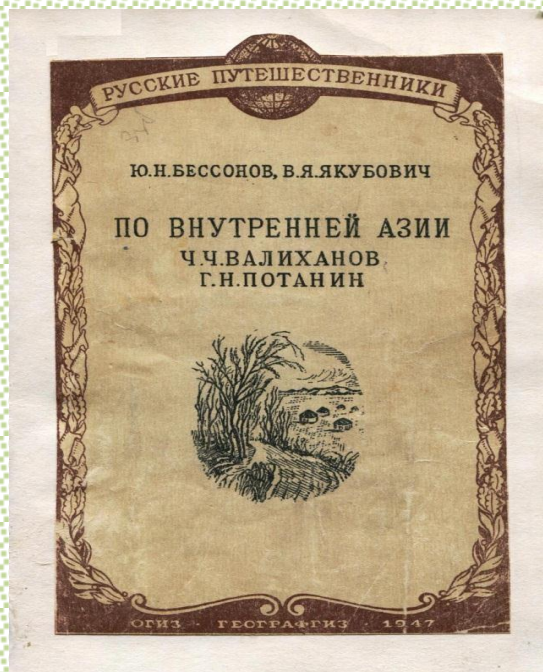
Г. Потанин

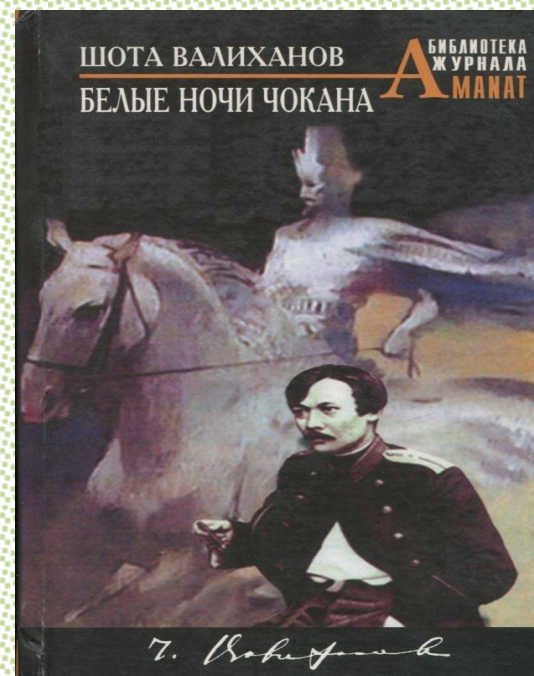
Бегалин С. Шоқан Асулары. Хикаят. – Алматы, 2005. – 265 б.

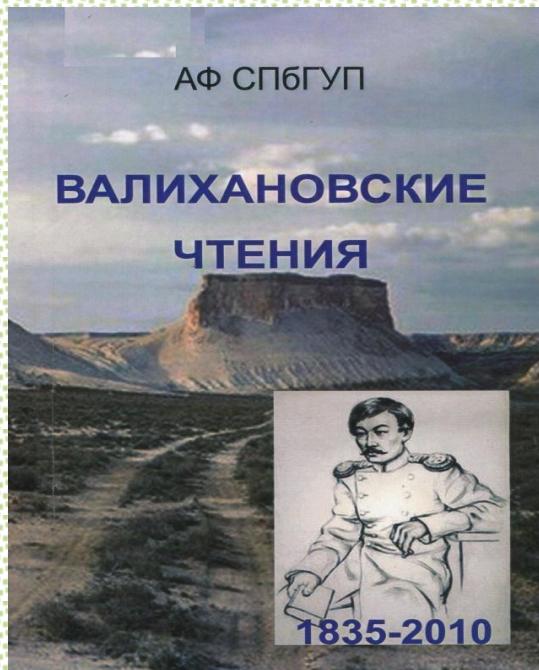
Бессонов Ю.Н., Якубович В.Я. Ішкі Азияға саяхат. Ш.Ш. Уәлиханов және Г.Н. Потанин. - Алматы, 1951. – 81 б.

Бессонов Ю.Н., Якубович В.Я. По Внутренней Азии. – Москва, 1947. – 74 с.

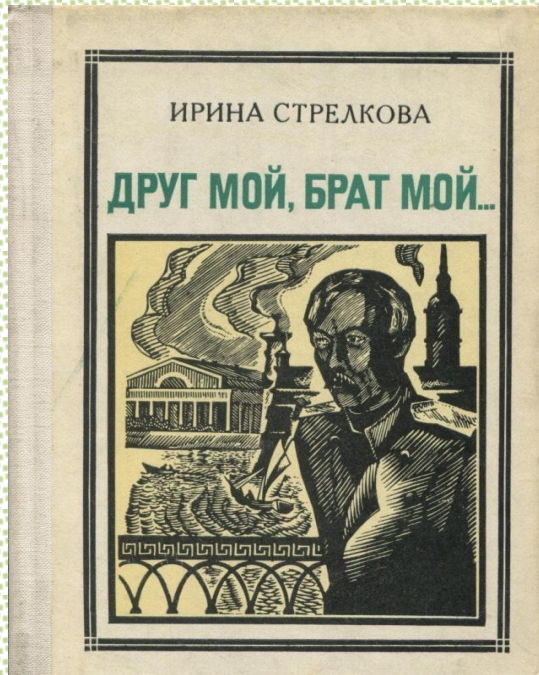
Валиханов Ш. Белые ночи Чокана. – Семей: Международный клуб Абая, 2005. - 208 с.

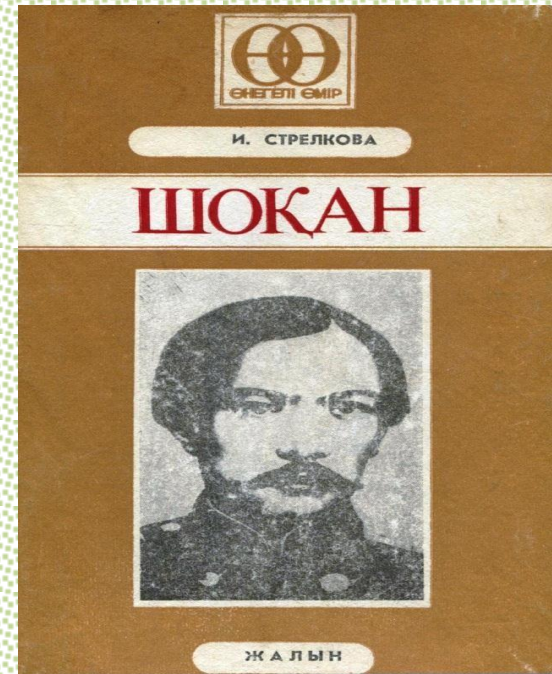
**Валихановские чтения: Материалы
Круглого стола, посвящённого 175-летию
со дня рождения Ч.Ч.Валиханова, 27
ноября 2010 г. - Алматы, 2010. - 200 с.**

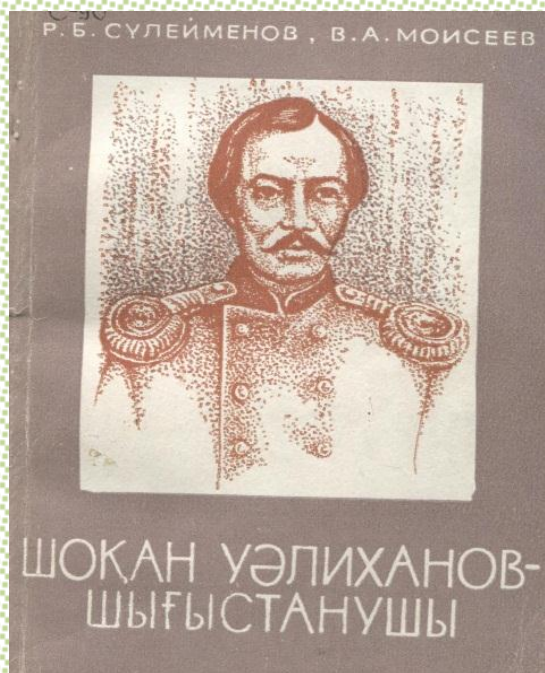
**Жүз тұңғыш. Жинақ. –Алматы: «Жалын
баспасы», 2005. – 1- кітап. – 320 б.**

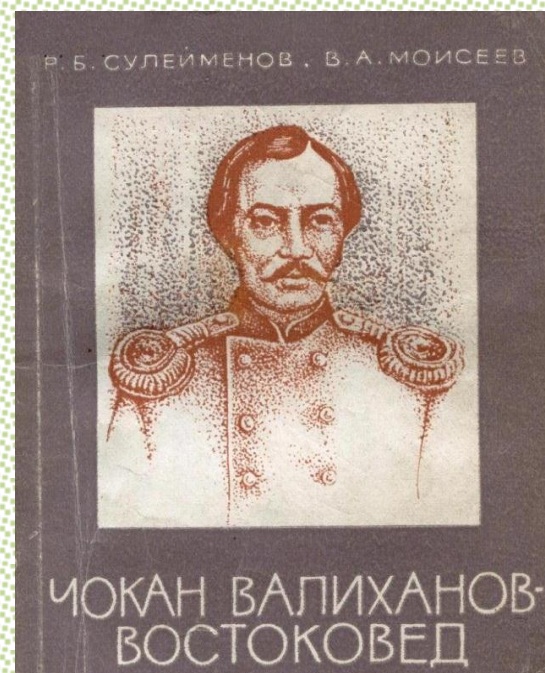
**Стрелкова И.И. Друг мой, брат мой...
Повесть-хроника. (О Чокане Валиханове). –
М.: Молодая гвардия, 1975. – 208 с.**

**Стрелкова И. Шоқан. –
Алматы: Жалын, 1985. – 318 с.**

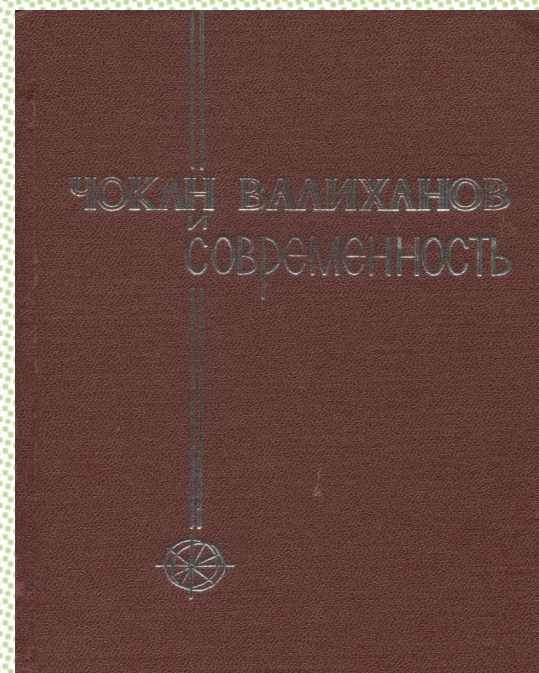
Сүлейменов Р.Б., Моисеев В.А.
Шоқан Уәлиханов — шығыстанушы:
туғанына 150 жыл толуына орай. —
Алматы: Ғылым, 1985. — 112 б.

Сүлейменов Р. Б., Моисеев В.А.
Чокан Валиханов — востоковед:
к 150-летию со дня рождения. — Алма-
Ата: Наука, 1985. — 112 с.

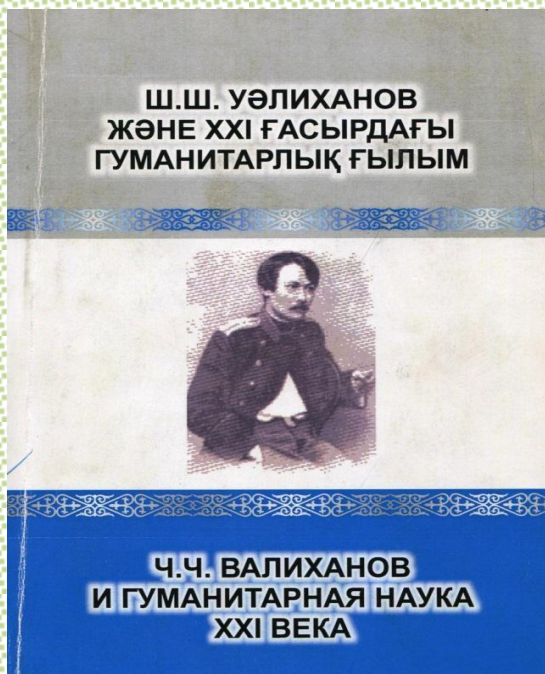

Хасанов К. Чокан Валиханов как уйгуровед. – Алма-Ата, 1963. – 65 с.

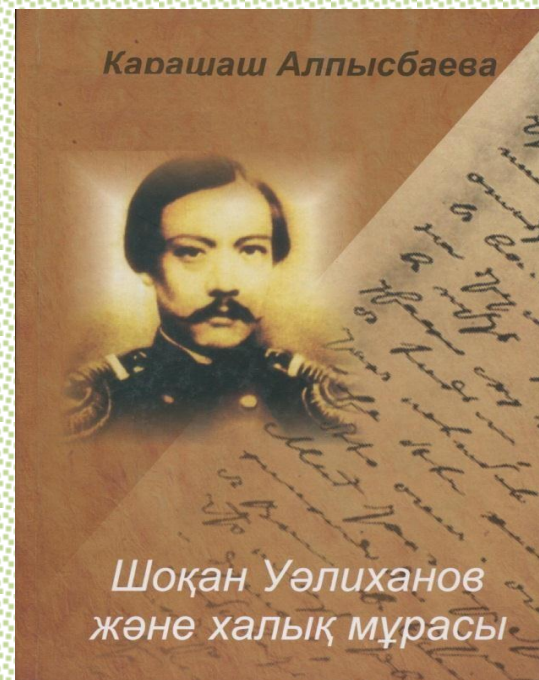

Чокан Валиханов и современность: Сборник материалов Всесоюзной научной конференции, посвященной 150-летию со дня рождения Ч.Ч. Валиханова. – Алма-Ата: Наука, 1988. – 320 с.

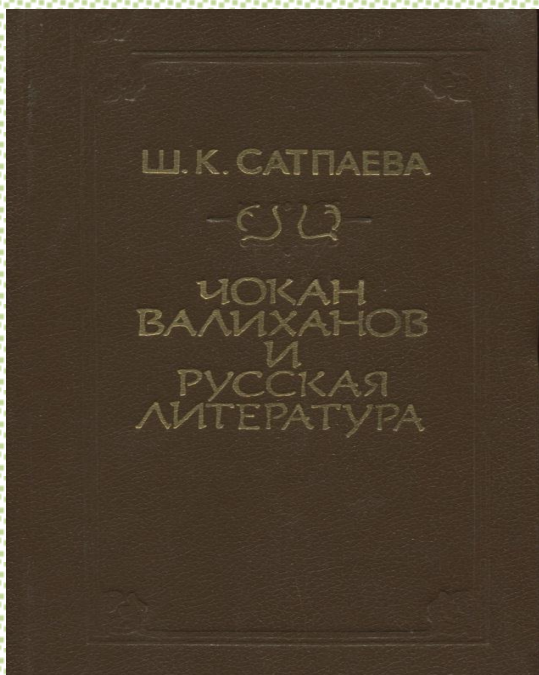

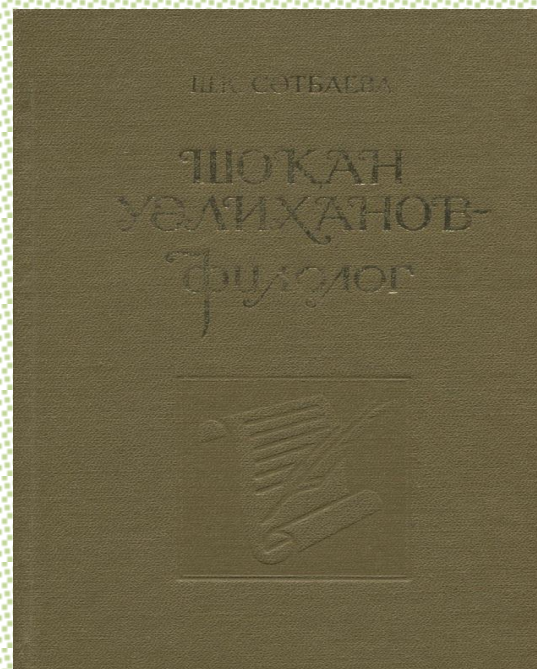
Шоқан Уәлиханов және ХХІ ғасырдағы гуманитарлық ғылым. - Алматы: Тарих тағылымы, 2010. - 560 б.

Шоқан Уәлиханов және халық мұрасы: Ғылыми басылым. - Алматы, 2013. – 315 б.

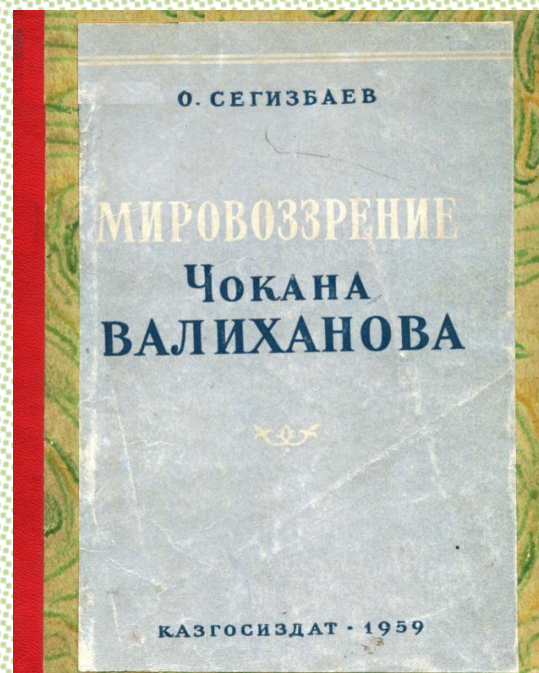
Сатпаева Ш.К.
Чокан Валиханов и русская литература: Историко-филологические очерки. – Алма-Ата: Жазушы, 1987. - 184 с.

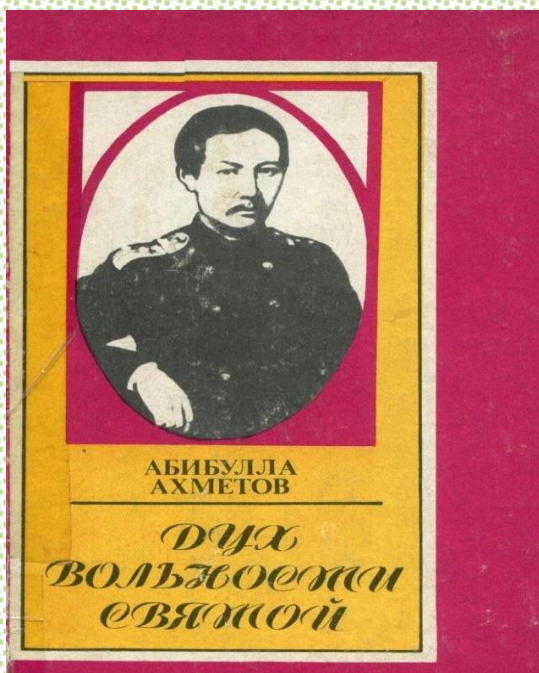
Сәтбаева Ш.К. Шоқан Уәлиханов – филолог. – Алматы: Ғылым, 1987. – 224 б.

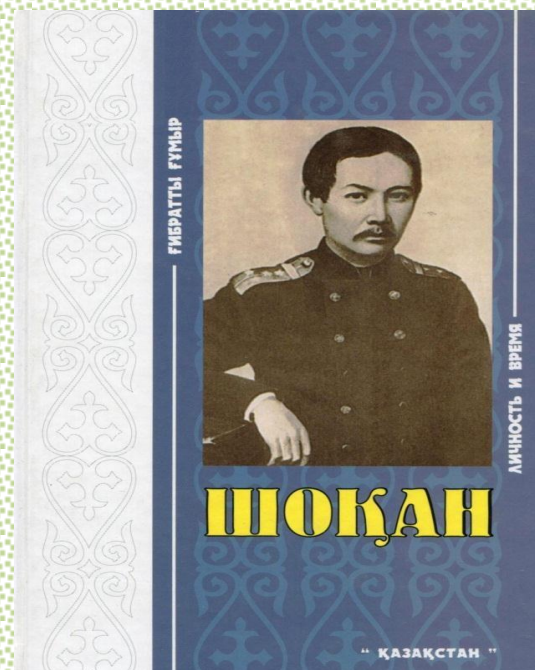
Сегизбаев О.А.
Исследователь, мыслитель. –
Алма-Ата: Казахстан, 1974. – 128 с.

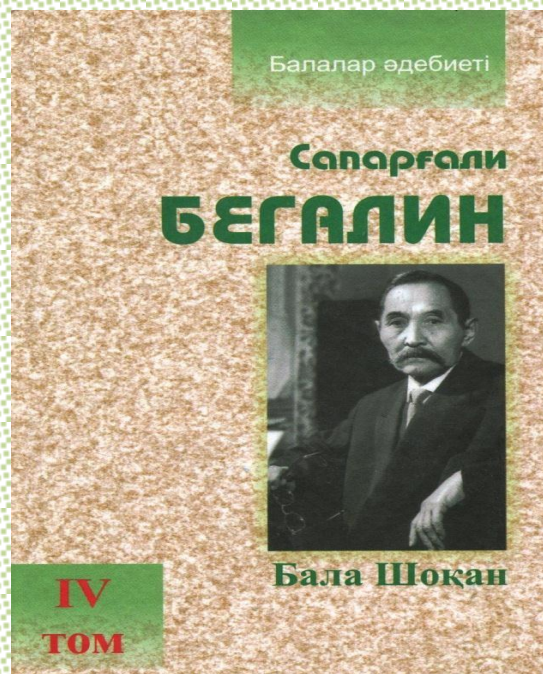
Сегизбаев О.А.
Мировоззрение Чокана Валиханова. –
Алма-Ата, 1959. – 56 с.

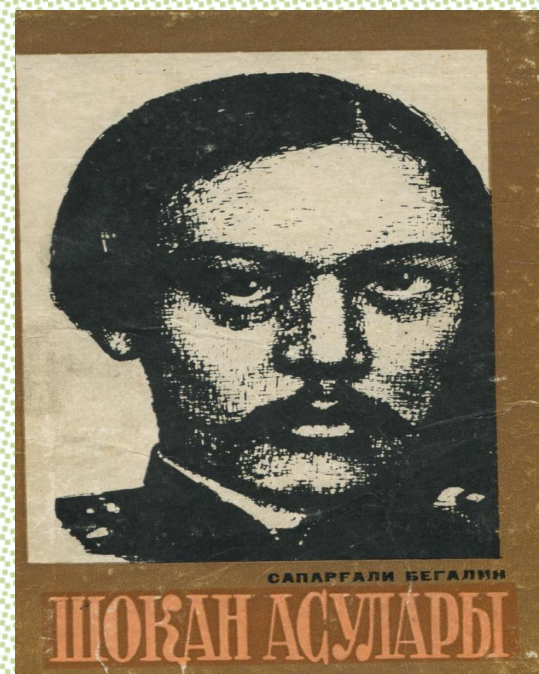
Ахметов А.
Дух вольности святой. – Алматы:
Казахстан, 1995. – 352 с.

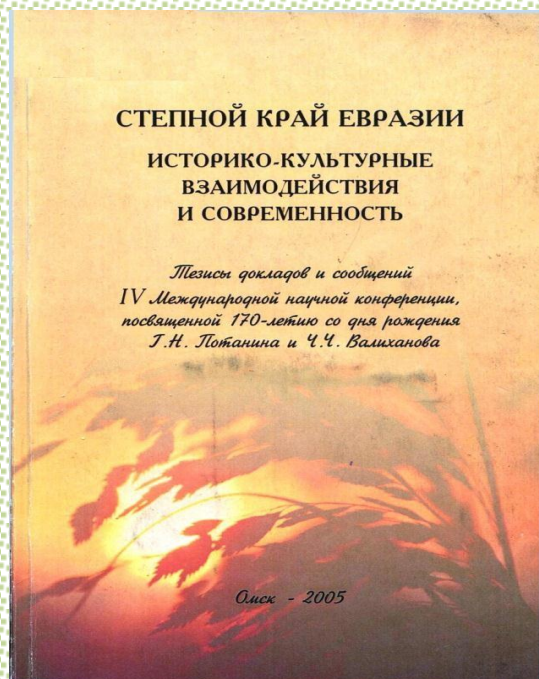
Бейсенбайұлы Ж.
Шоқан. -Алматы: Қазақстан, 2009.
– 608 б.

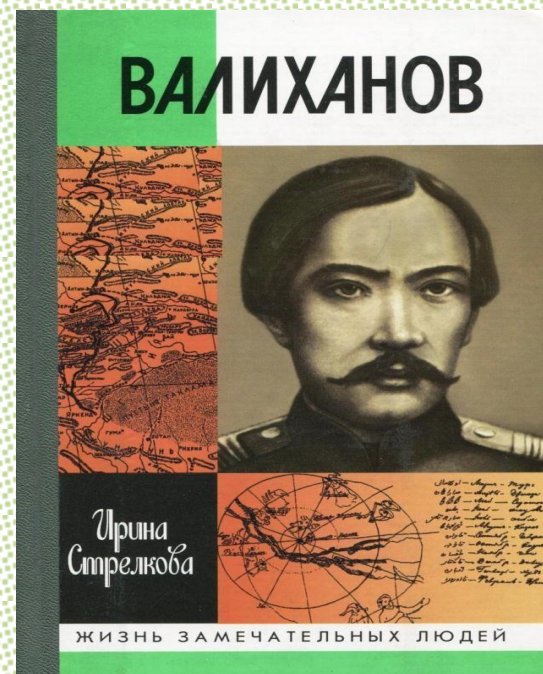
Бегалин С. Бала Шоқан. Көп томдық шығармалыр жинағы. - Т. 4. Повестер. – Алматы: Балалар әдебиеті, 2009. – 268 б.

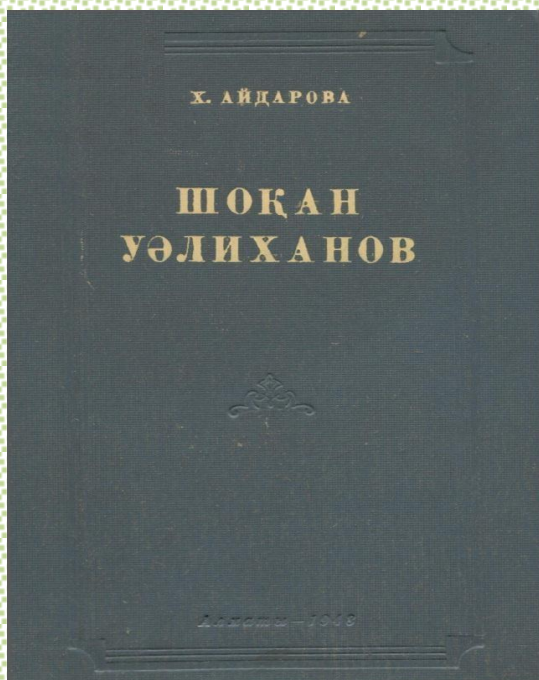
Бегалин С. Шоқан асулары. – Алматы: Жазушы, 1971. - 187 б.

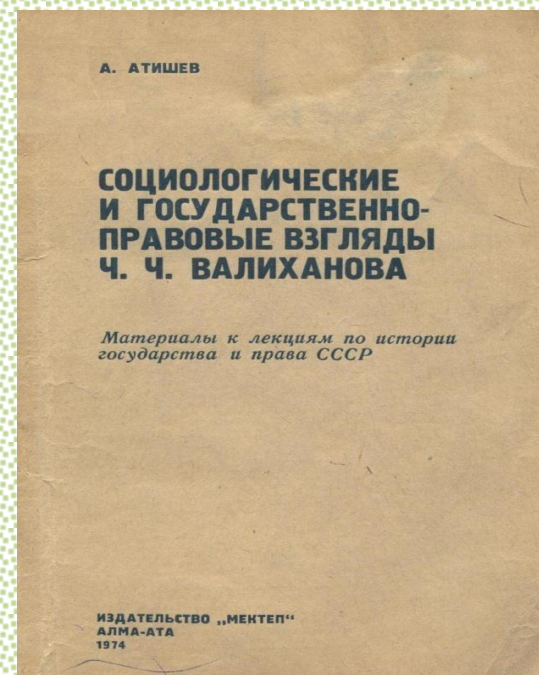
Степной край Евразии. Историко-культурные взаимодействия и современность: IV Международная научная конференция, посвященная 170-летию со дня рождения Г.Н. Потанина и Ч.Ч. Валиханова. - Омск: ОмГУ, 2005. - 290с.

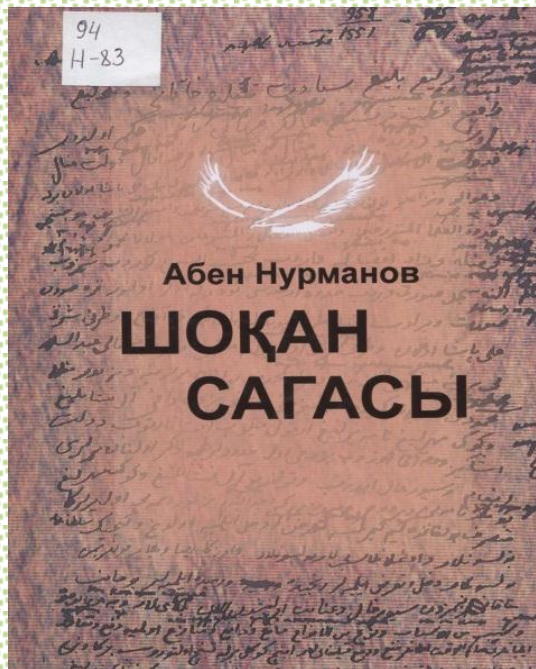
Стрелкова И.И. Валиханов. – М.: Мол. гвардия, 2004. – 295 с. – (Жизнь замечательных людей)

**Айдарова Х. Шоқан
Уәлиханов. – Алматы, 1948. – 212 б.**

**Атишев А.
Социологические и государственно-
правовые взгляды Ч.Ч. Валиханова:
Материалы к лекциям по истории государства
и права СССР. - Алма-Ата, 1974. – 85 с.**

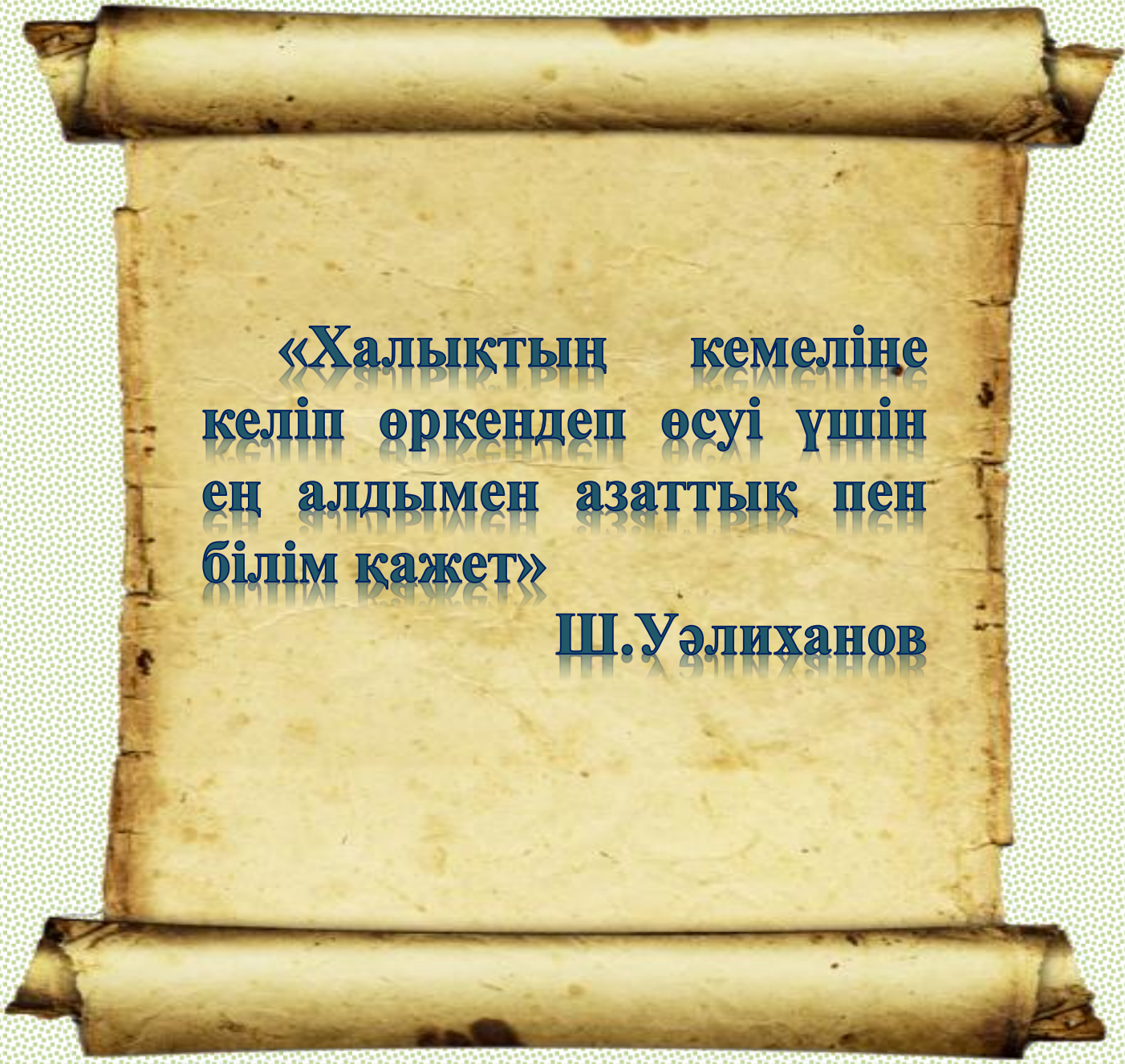

I	ШОҚАН САГАСЫ	Абен Нурманов
II	ШОҚАН САГАСЫ	Абен Нурманов
III	ШОҚАН САГАСЫ	Абен Нурманов
IV	ШОҚАН САГАСЫ	Абен Нурманов
V	ШОҚАН САГАСЫ	Абен Нурманов
VI	ШОҚАН САГАСЫ	Абен Нурманов
VII	ШОҚАН САГАСЫ	Абен Нурманов
VIII	ШОҚАН САГАСЫ	Абен Нурманов
IX	ШОҚАН САГАСЫ	Абен Нурманов
X	ШОҚАН САГАСЫ	Абен Нурманов

**Нурманов Абен (Абдиали) Алдабергенұлы.
Шоқан сагасы: Декатом (10 том). - Бишкек,
2013.**

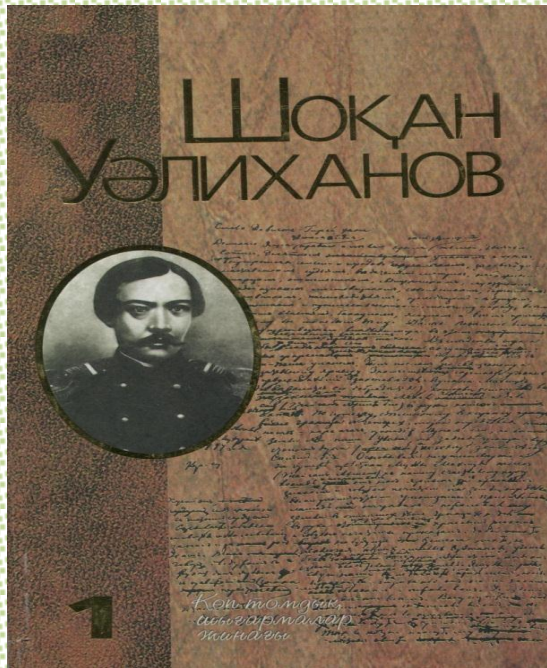
T.1. – 176 бет	T.6. – 160 бет
T.2. – 240 бет	T.7. – 272 бет
T.3. – 288 бет	T.8. – 160 бет
T.4. – 256 бет	T.9. – 208 бет
T.5. – 160бет	T.10. – 144 бет.

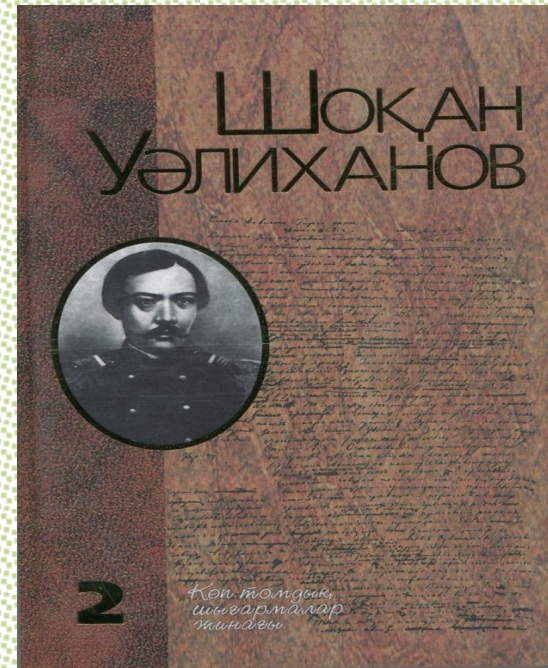
A scroll of aged parchment with text. The scroll is unrolled, showing a central rectangular area of parchment with text. The edges of the scroll are rolled up, and the parchment has a yellowish, aged appearance with some staining and texture. The text is written in a bold, blue, serif font and is centered on the scroll. The background is a light, textured surface.

**«Халықтың кемеліне
келіп өркендеп өсуі үшін
ең алдымен азаттық пен
білім қажет»**

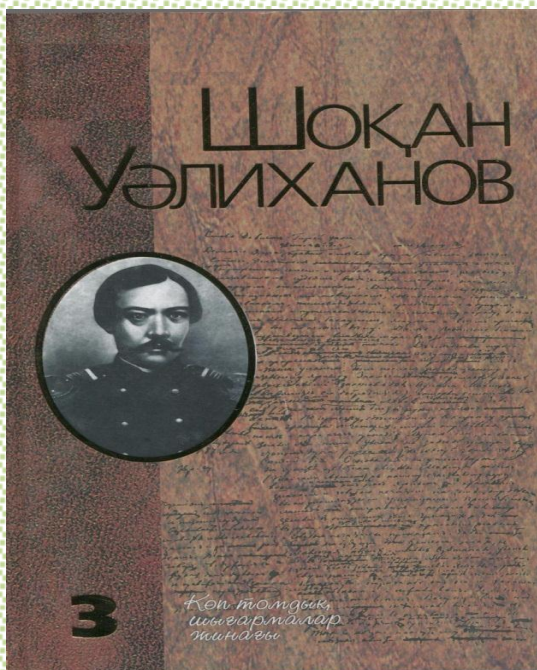
Ш.Уәлиханов

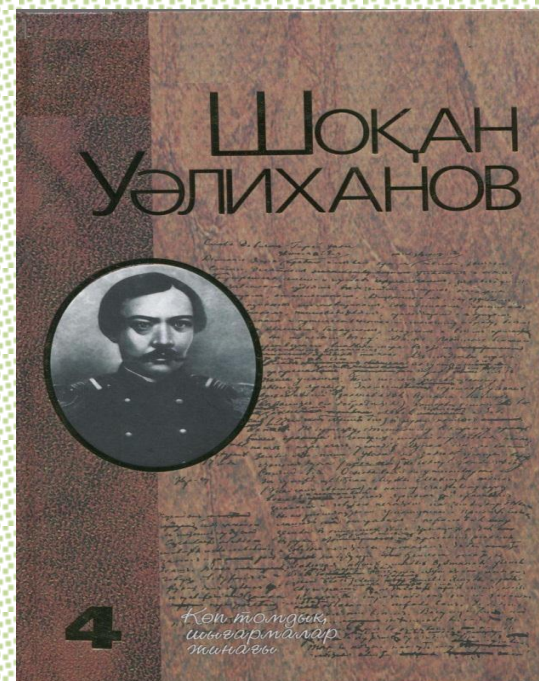
Уәлиханов Ш.Ш. Көп томдық шығармалар жинағы. Т. 1. – Алматы: Толағай групп, 2010. – 376 б.

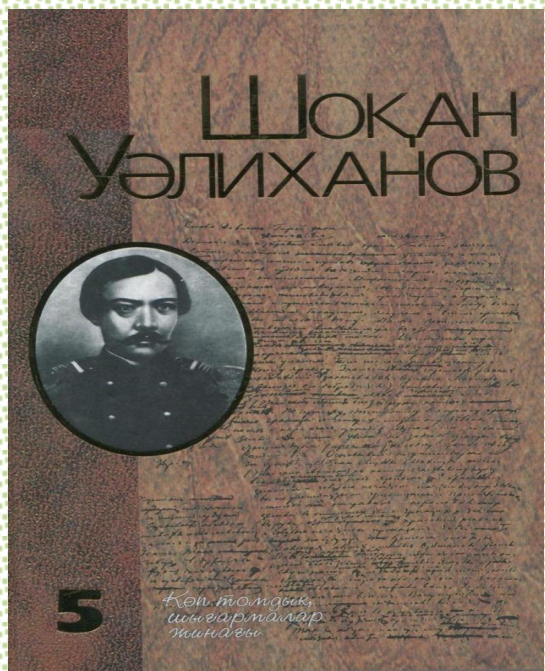
Уәлиханов Ш.Ш. Көп томдық шығармалар жинағы. Т. 2. – Алматы: Толағай групп, 2010. – 464 б.

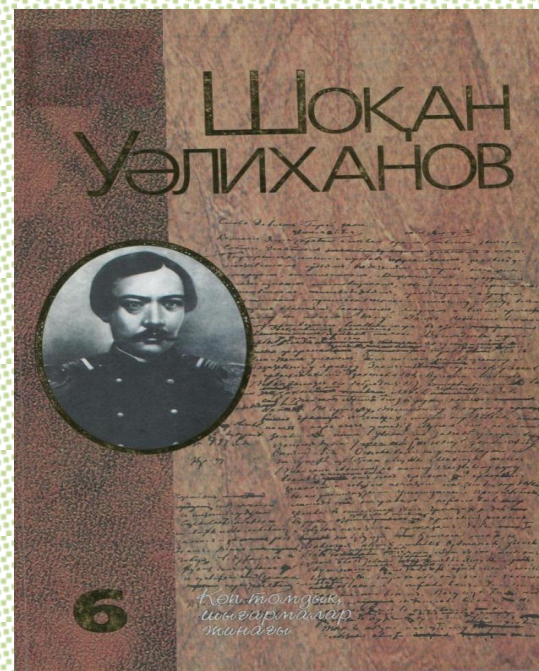
Уәлиханов Ш.Ш. Көп томдық шығармалар. Т. 3. – Алматы: Толағай групп, 2010. – 424 б.

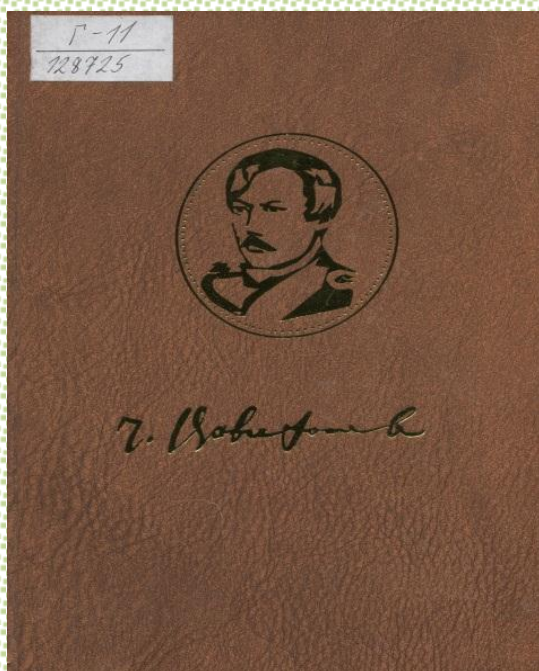
Уәлиханов Ш.Ш. Көп томдық шығармалар жинағы. Т. 4. – Алматы: Толағай групп, 2010. – 496 б.

Уәлиханов Ш.Ш. Көп томдық шығармалар жинағы. Т. 5. – Алматы: Толағай групп, 2010. – 528 б.

Уәлиханов Ш.Ш. Көп томдық шығармалар жинағы. Т. 6. – Алматы: Толағай групп, 2010. – 256 б.

Валиханов Чокан.

Собрание сочинений. - Алматы: Издательство «Алатау», 2010

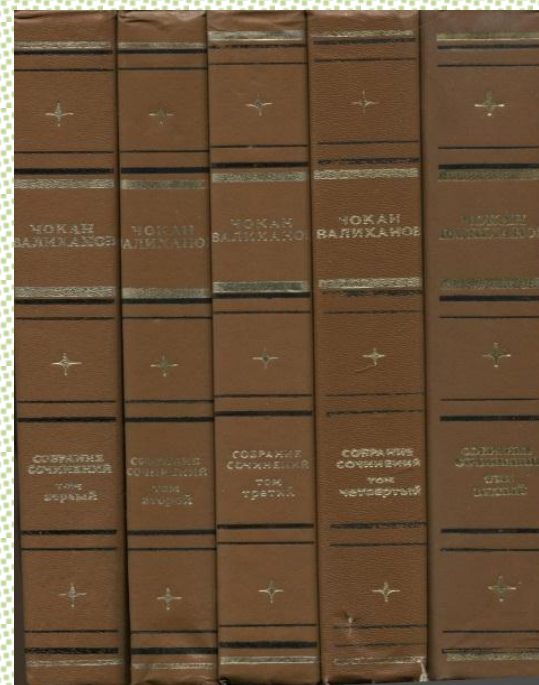
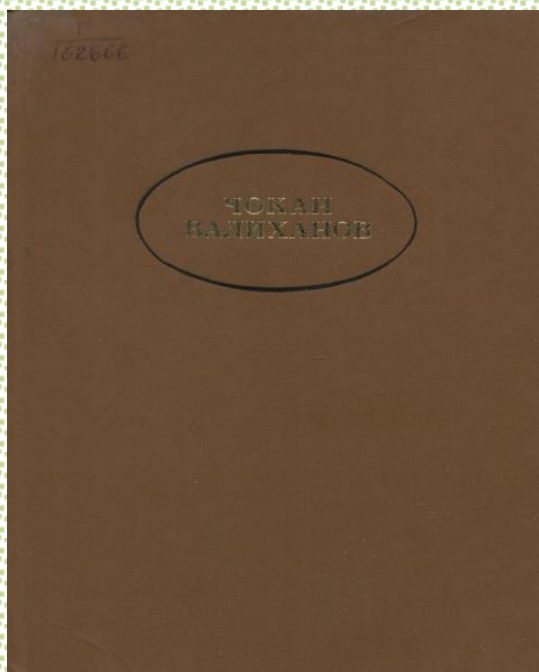
Том 1. -3-е изд. - 432 с.

Том 2. -3-е изд. - 420 с.

Том 3. -3-е изд. - 432 с.

Валиханов Чокан.

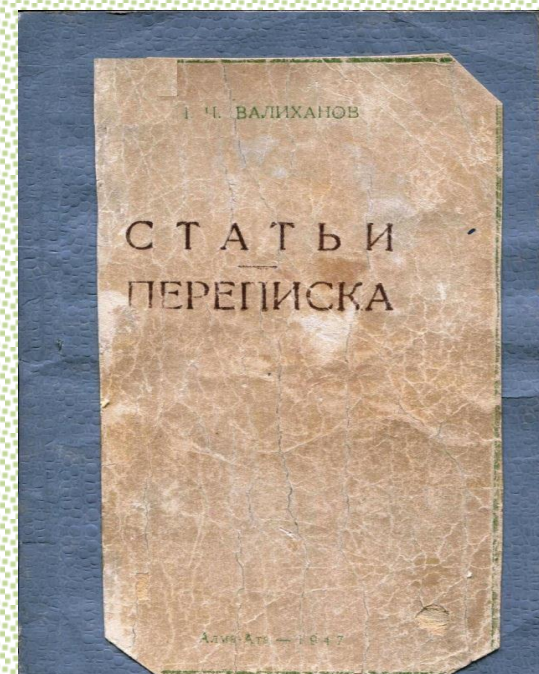
Собрание сочинений.- Т.4. - 3-е изд. - Алматы: Алатау, 2018. - 480с.

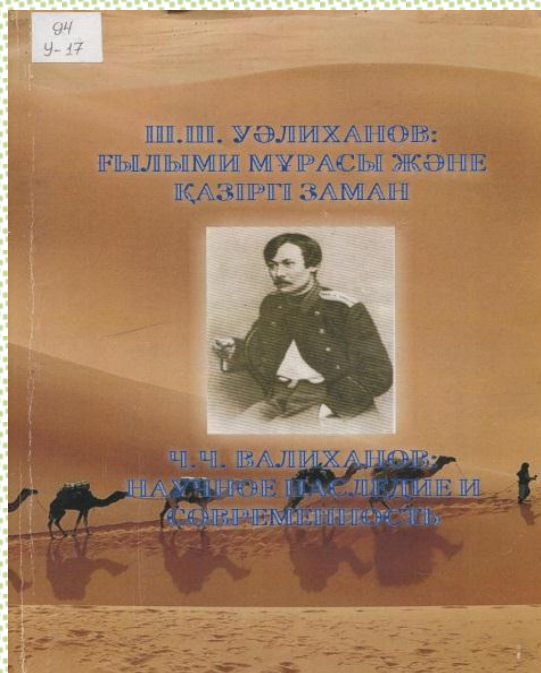
- Валиханов Чокан.**
Собрание сочинений. В пяти томах. – Алма-Ата: Главная редакция Казахской советской энциклопедии
- Том 1. - 1984.- 432 с.**
  - Том 2. – 1985.- 416 с.**
  - Том 3. – 1985.- 416 с.**
  - Том 4. – 1985.- 461 с.**
  - Том 5. – 1985.- 528 с.**

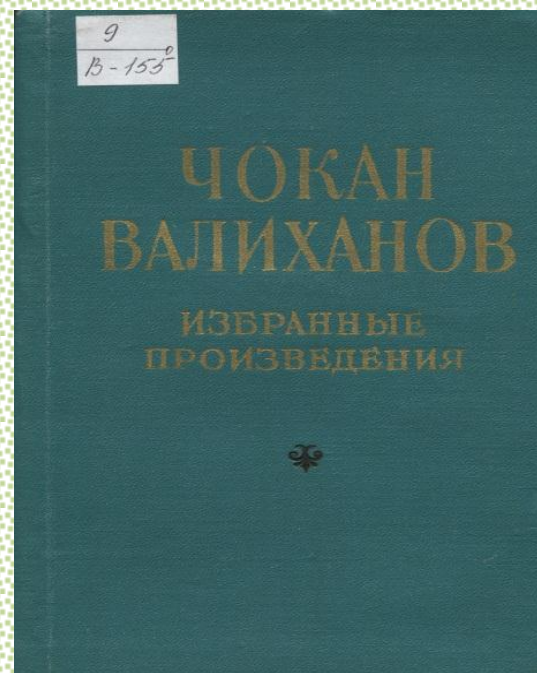
Валиханов Ч. Смерть Кукотай хана. Статьи и заметки. – Семей: Международный клуб Абая, 2001. - 256с.

Валиханов Ч.Ч. Статьи - переписка. – Алма-Ата, 1947. – 150 с.

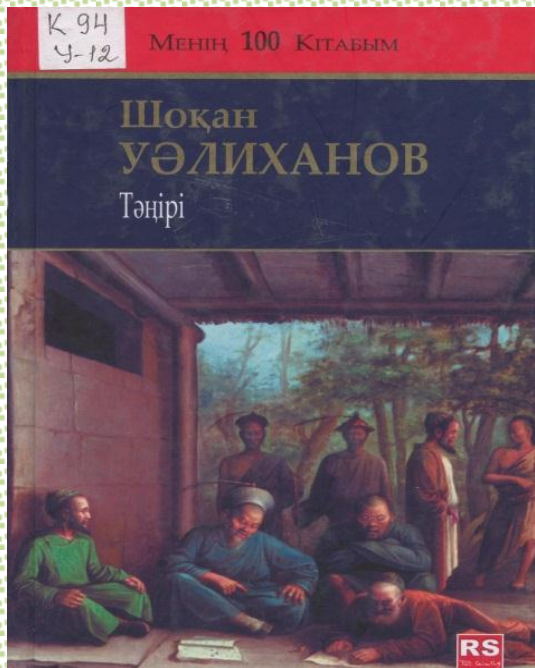

Уәлиханов Ш.Ш. Ғылыми мұрасы және қазіргі заман: Ш.Ш. Уәлихановтың туғанына 175 жыл толуына арналған Халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдары (Көкшетау, 6-7 тамыз 2010ж.). – Алматы: Тарих тағылымы, 2010. – 230 б.

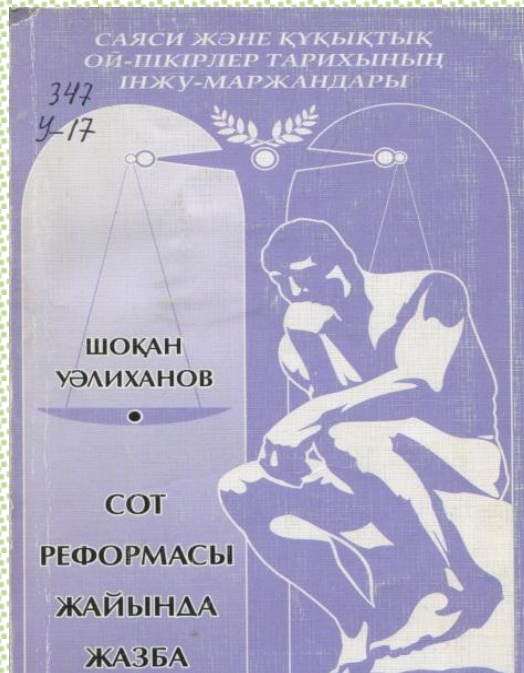

**Валиханов Чокан Чингисович
Избранные произведения / Под ред. А.Х. Маргулана. – Алма-Ата: Худож. лит., 1952. – 643 с.**

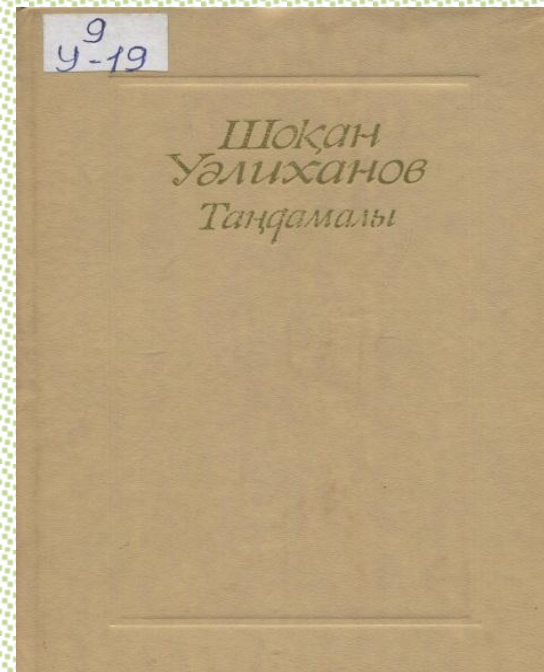

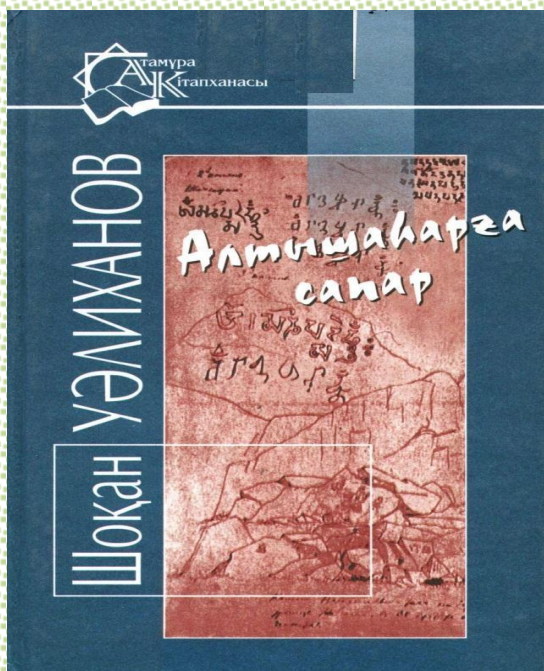
Уәлиханов Ш.
Тәңірі: Тандамалы. -
Алматы: Халықаралық
Абай клубы, 2016. - 356 б.

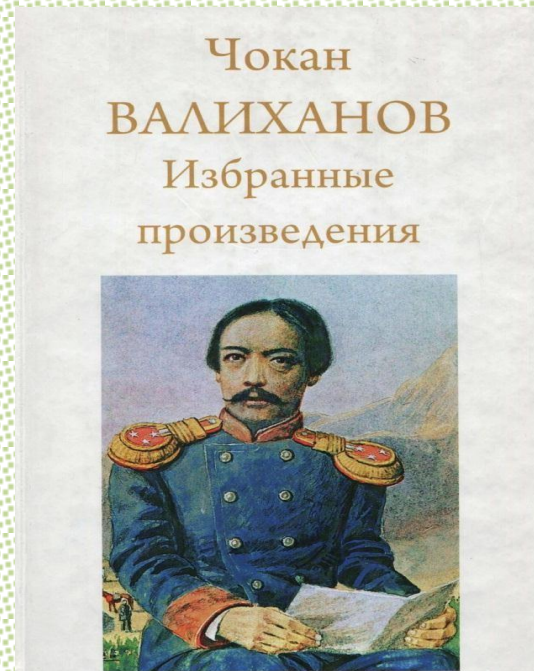
Шоқан Уәлиханов.
Сот реформасы жайында
жазба. - Алматы: «Жеті
жарғы», 2003.- 116 бет.

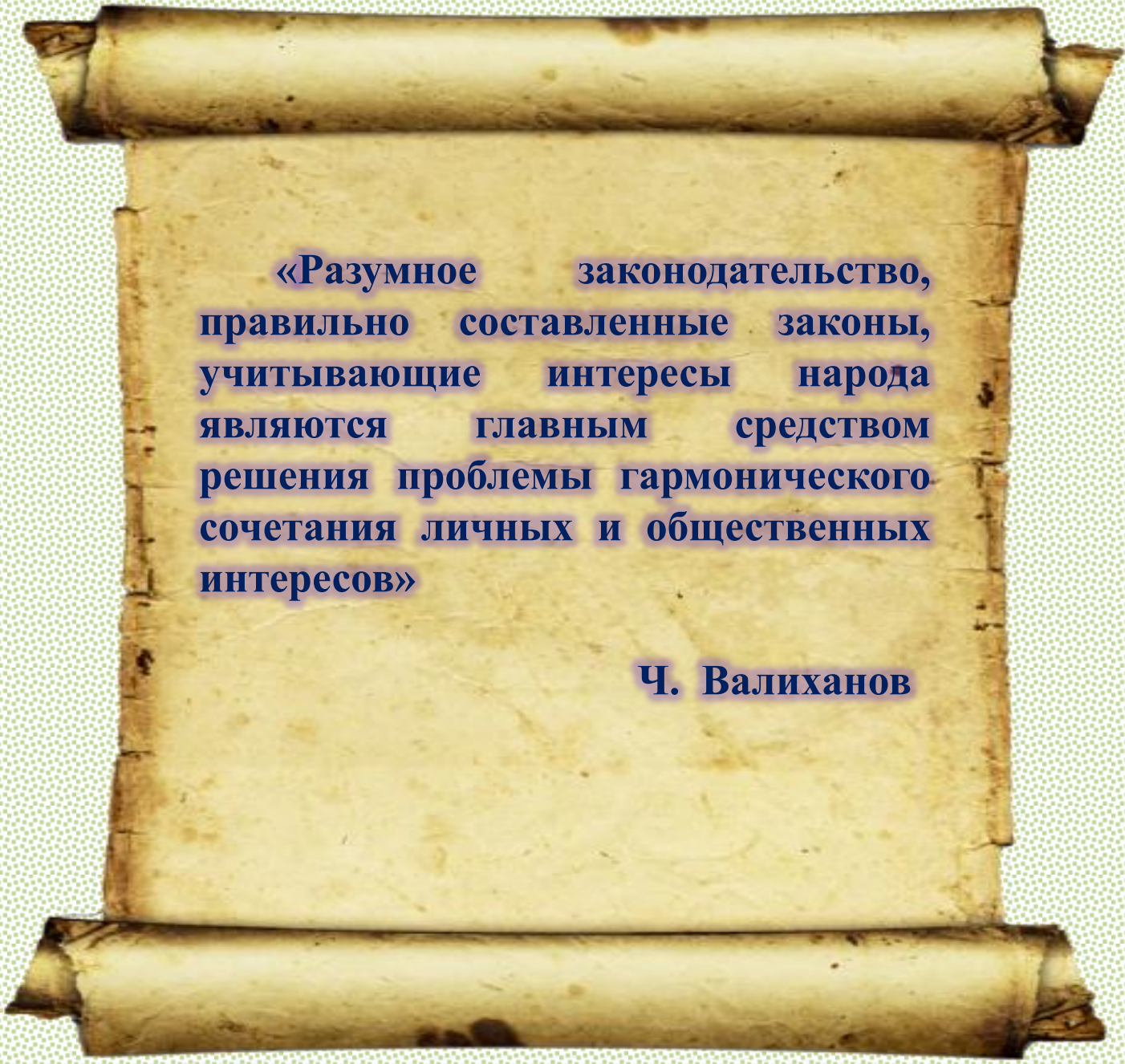
Уәлиханов Ш.
Тандамалы / Аударған
Ә. Ипмағамбетов. – Алматы:
Жазушы, 1980. - 416 б.

Уәлиханов Ш. Алтышарға сапар. – Алматы: Атамұра, 2006. – 304 б.

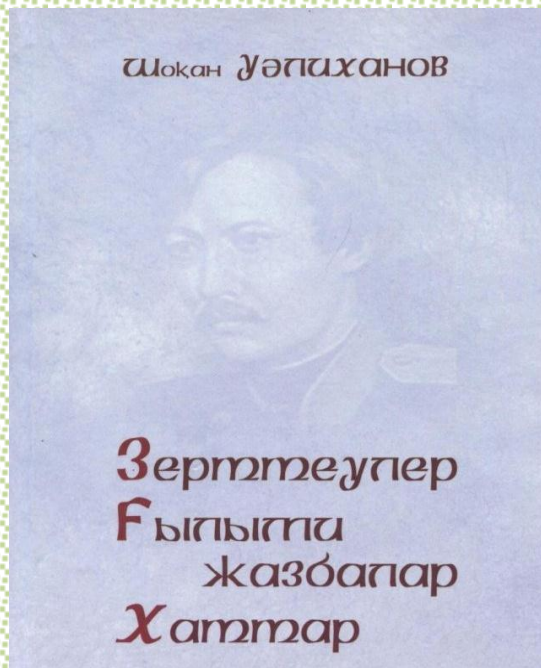

Чокан Валиханов. Избранные произведения. - Алматы: Арыс, 2009. - 584 с.

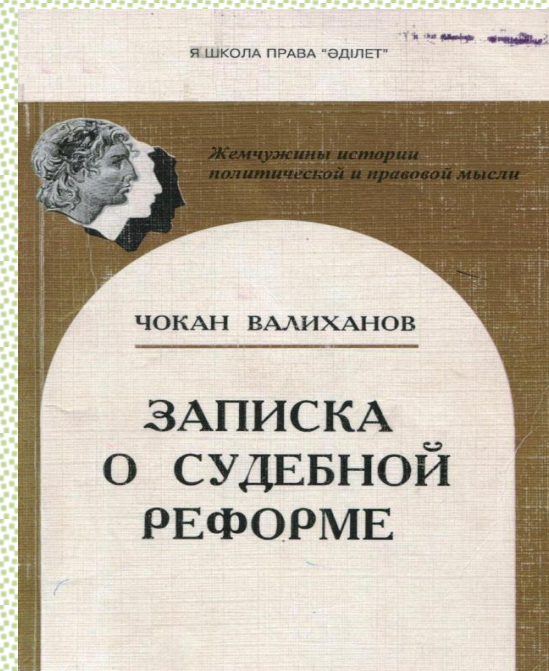
A scroll of aged parchment with text. The scroll is unrolled, showing a central rectangular area of text. The parchment is yellowed and has some dark spots, suggesting age. The text is written in a dark blue, serif font. The scroll is set against a white background with a fine, repeating pattern of small dots.

**«Разумное законодательство,
правильно составленные законы,
учитывающие интересы народа
являются главным средством
решения проблемы гармонического
сочетания личных и общественных
интересов»**

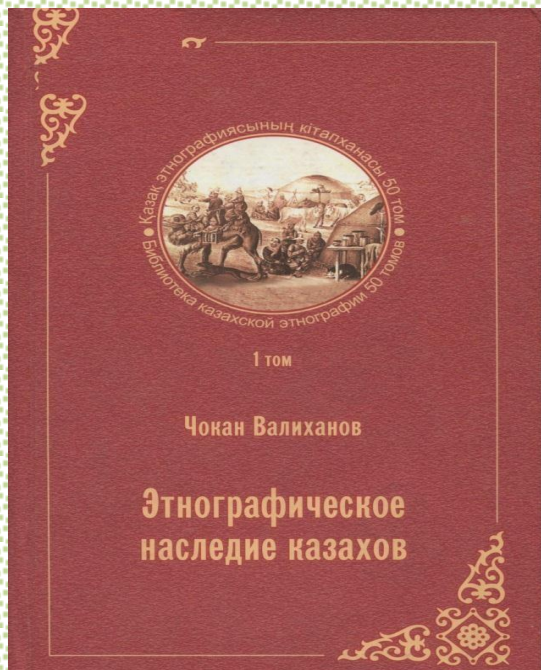
Ч. Валиханов

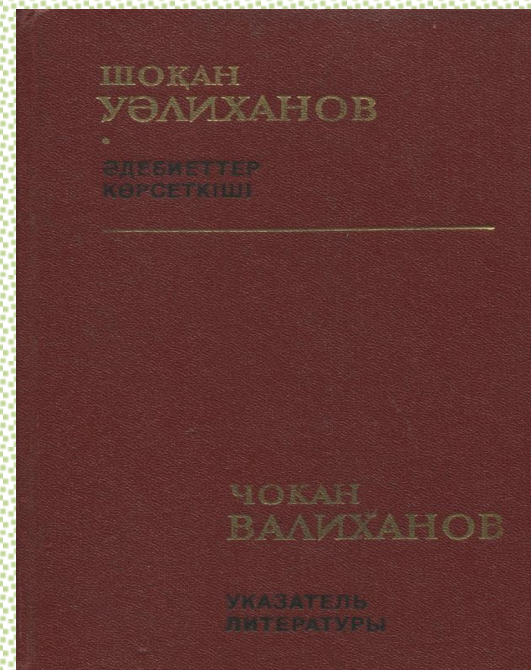
Уәлиханов Ш.
Зерттеулер, ғылыми жазбалар,
хаттар. – Алматы: «Рауан» баспасы,
2014. – 560 б.

Валиханов Ч. Записка о судебной
реформе. – Алматы: ВШП «Эділет», 1999.
- 102 с.

Валиханов Ч.
Этнографическое наследие казахов.
Т.1. 1835-1865. - Астана: Алтын кітап,
2007. – 291 с.

Уәлиханов Ш.Ш.
Әдебиеттерінің мазмұндалған көрсеткіші .
Валиханов Ч.Ч.
Аннотированный указатель литературы. –
Алматы: Қазақстан, 1985. – 286 б.